

**PET HAYVANI SAHİPLERİNİN HAYVAN REFAHINA
İLİŞKİN ALGI VE TUTUMU ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA
GİZEM SILA SARIAL KUBİLAY
ZOOTEKNİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ
DANIŞMAN
Prof. Dr. Zehra BOZKURT
TEZ NO:2019-008
2019-Afyonkarahisar**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**PET HAYVANI SAHİPLERİNİN HAYVAN
REFAHINA İLİŞKİN ALGI VE TUTUMU ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

**Gıda Mühendisi
Gizem Sıla SARIAL KUBİLAY**

**ZOOTEKNİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Zehra BOZKURT**

**Bu tez Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından
18.SAĞ.BİL.20 proje numarası ile desteklenmiştir.**

Tez No: 2019-008

2019-Afyonkarahisar

KABUL VE ONAY

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü

Zootekni Programı

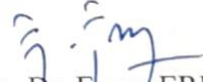
çerçevesinde yürütülmüş bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından
Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 31 / 05 / 2019

Prof. Dr. Mustafa TEKERLİ
Afyon Kocatepe Üniversitesi
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Zehra BOZKURT
Afyon Kocatepe Üniversitesi
Üye

Doç. Dr. Evren ERDEM
Kırıkkale Üniversitesi
Üye

Zootekni Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Gizem Sıla SARIAL KUBİLAY'ın
“Pet Hayvanı Sahiplerinin Hayvan Refahına İlişkin Algı ve Tutumu” başlıklı tezi
..... günü saat da Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav
Yönetmeliği' nin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Esmâ KOZAN
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
1.GİRİŞ	1
1.1.Türkiye’de Pet Hayvanı Sektörü.....	2
1.2. Dünya’da ve Avrupa Birliği’nde Pet Hayvanı Sektörü.....	4
1.3.İnsan ve Pet Hayvanı Etkileşimi	5
1.4. Pet Hayvanı Sahipliği Olgusu ve Hayvan refahı.....	7
1.5. İnsan-Pet Hayvanı Etkileşimi ve Hayvanı Refahı.....	8
1.6. Pet Hayvanı Sahiplerinde Hayvan Refahı Algı ve Tutumu	11
1.6.1.Hayvanlara Yönelik Empati.....	11
1.6.2. Hayvanlara Yönelik Algı ve Tutum.....	12
1.7.Pet Hayvanı Refahı ve Hayvan Sahiplerinin Rolü.....	12
2.GEREÇ VE YÖNTEM.....	15
2.1. Kedi ve Köpeklerde Hayvan Refahının Değerlendirilmesi	15
2.1.1.Kedi ve Köpeklere Ait Genel Bilgilerin Elde Edilmesi için Hayvan Sahipleri ile Yüz Yüze Görüşme ve Anket Uygulaması	15
2.1.2. İyi Besleme Prensibi İçin Yapılan Değerlendirmeler	16
2.1.3. İyi Barındırma Prensibi İçin Yapılan Değerlendirmeler	16
2.1.4. İyi Sağlık Prensibi İçin Yapılan Değerlendirmeler.....	18
2.1.5. Uygun Davranış Prensibi Yönünden Yapılan Değerlendirme	18
2.2. Pet Hayvanı Sahiplerinin Hayvan refahına ilişkin Algı ve Tutumunun Belirlenmesi	23
2.3.İstatistik Analiz	24

3.BULGULAR	25
3.1.Kedi ve Köpeklerde Hayvan Refahına İlişkin Bulgular	25
3.1.1.Kedi ve Köpekler Hakkında Genel Bilgiler	25
3.1.2. İyi Besleme Prensibi Yönünden Hayvan Refahı Değerlendirmesine İlişkin Bulgular.....	26
3.1.3.İyi Barındırma Prensibi Bakımından Refah Değerlendirmesine İlişkin Bulgular	28
3.1.4.İyi Sağlık Prensibi Bakımından Refah Değerlendirmesine İlişkin Bulgular	31
3.1.5.Uygun Davranış Prensibi Bakımından Refah Değerlendirmesine İlişkin Bulgular.....	35
3.2.Pet Hayvanı Sahiplerinin Hayvan Refahına İlişkin Algı ve Tutumları.....	38
3.2.1.Pet Hayvan Sahiplerinin Bireysel Özelliklerine İlişkin Bulgular	38
3.2.2.Pet Hayvan Sahiplerinin Hayvan Refahı Algısına İlişkin Bulgular.....	38
3.2.3.Pet Hayvan Sahiplerinin Hayvan Refahı Tutumuna İlişkin Bulgular.....	46
3.2.4 Pet Hayvan Sahiplerinin Özellikleri ile Hayvan Refahı Algı ve Tutumu Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular.....	51
4.TARTIŞMA (YORUM)	59
4.1.Kedi ve Köpeklerde Hayvan Refahına İlişkin Bulgular	59
4.2.Kedi ve Köpek Sahiplerinin Hayvan Refahına İlişkin Algı ve Tutumu	65
5.SONUÇ VE ÖNERİLER	71
6.ÖZET	73
7.SUMMARY	74
8.KAYNAKLAR	75

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Kedi ve köpeklerde kullanılan hayvan refahı değerlendirme protokolü..	17
Tablo 2.2. Araştırmada uygulanan hayvan tabanlı hayvan refahı değerlendirmelerine ait skorların açıklamaları.....	22
Tablo 2.3. Kedi ve köpeklerde incelenen duygu durum profili	23
Tablo 3.1. Kedi ve köpeklerde cinsiyet, kimliklendirme ve belgelere ilişkin bulgular	26
Tablo 3.2. Hayvan refahı değerlendirmesi yapılan kedi ve köpeklerde yaş ve sahiplenilmeye ilişkin bulgular	26
Tablo 3.3. Refahı değerlendirilen kedi ve köpeklerin sahiplenilmesine ilişkin bulgular	27
Tablo.3.4. Kedi ve köpeklerde iyi beslemeye ilişkin yapılan refah değerlendirmelerine ilişkin bulgular	29
Tablo 3.5. Kedi ve köpeklerde barındırma alanı, egzersiz ve seyahat sırasındaki uygulamalara ilişkin bulgular.....	30
Tablo 3.6. Barındırma koşullarının hayvan refahına etkisini değerlendirmek üzere yapılan tüy temizlik skoruna ve tuvalet kullanımına ilişkin bulgular	30
Tablo 3.7. Kedi ve köpeklerde düzenli parazit tedavisi, modifikasyonlar ve bedensel problemleri ne ilişkin ilişkin bulgular	31
Tablo 3.8. Kedi ve köpeklerde topallık skorlarına ilişkin bulgular.....	32
Tablo 3.9. Kedi ve köpeklerde standart klinik muayeneye ilişkin bulgular.....	34
Tablo 3.10. Kedi ve köpeklerde insan-hayvan etkileşimi ile hayvan sahibinin pet hayvanının karakteriyle ilgili değerlendirmelerine ilişkin bulgular.....	36
Tablo 3.11. Kedi ve köpeklerde duygusal durum profiline ilişkin bulgular	37
Tablo 3.12. Araştırmaya katılan kedi ve köpek sahiplerinin özelliklerine ilişkin betimsel istatistikler	40
Tablo 3.13. Pet hayvan sahiplerine uygulanan hayvan refahı algı ölçeğinin "barınak şartları" boyutuna ilişkin betimsel istatistikler.....	41
Tablo 3.14. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı algı ölçeğinin "beslenme şartları" boyutuna ilişkin tanıtıcı istatistikler	42
Tablo 3.15. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı algı ölçeğinin "personel şartları" boyutuna ilişkin tanıtıcı istatistikler	43
Tablo 3.16. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı algı ölçeğinin "Sağlık şartları" boyutuna ilişkin tanıtıcı istatistikler	44
Tablo 3.17. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı algı ölçeğinin "Diğer Şartlar", boyutuna ilişkin tanıtıcı istatistikler.....	45
Tablo 3.18. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı tutum ölçeğinin "Bilişsel boyutuna" ilişkin tanıtıcı istatistikler.....	47
Tablo 3.19. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı tutum ölçeğinin "Duyuşsal boyutuna" ilişkin betimsel istatistikler	48

Tablo 3.20. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı tutum ölçeğinin “Davranışsal boyutuna” ilişkin betimsel istatistikler	49
Tablo 3.21. Pet hayvanı sahiplerinin hayvan refahının sağlanması için en önemli gördükleri bilimsel hayvan refahı boyutlarına ilişkin bulgular	50
Tablo 3.22. Pet hayvanı sahibinin cinsiyeti ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişkiler	51
Tablo 3.23. Pet hayvanı sahibinin hayvan türü tercihi ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişkiler	52
Tablo 3.24. Pet hayvanı sahibinin çocukluğunda pet sahibi olması ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişkiler	52
Tablo 3.25. Pet hayvan sahiplerinin eğitim seviyesi ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki	53
Tablo 3.26. Pet hayvanı sahiplerinin yaşı ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki	53
Tablo 3.27. Pet hayvanı sahiplerinin medeni durumu ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki	54
Tablo 3.28. Pet hayvanı sahiplerinin aylık gelirleri ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki	55
Tablo 3.29. Pet hayvanı sahiplerinin oturduğu evin özelliği ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki	56
Tablo 3.30. Pet hayvanı sahiplerinin yaşadığı yerleşim birimi ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki	56
Tablo 3.31. Pet hayvanı sahiplerinin en önemli sahiplenme nedeni ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki	57
Tablo 3.32. Pet hayvan sahibinin aynı hayvan ırkını daha önce de tercih etmesi ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişkiler	57
Tablo 3.33. Pet hayvanı sahibinin aynı hayvan ırkını gelecekte de tercih edecek olması ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişkiler	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Araştırmada kullanılan beden kondisyon skoru ölçeği	19
Şekil 2.2. Araştırmada kullanılan vücut temizlik skoru ölçeği	20
Şekil 2.3. Araştırmada kullanılan Görsel Analog Skalası'nda duygu profili için yapılan değerlendirme şekli	21

ÖNSÖZ

Sahipleri için birer aile üyesi statüsünde olan ve insanlar ile birlikte yaşayan pet hayvanlarının toplumsal yaşamda sosyolojik ve psikolojik sonuçlar üretme potansiyeli bulunmaktadır. Ancak insan ve hayvan ilişkilerine felsefi yaklaşımlar uzun yıllardır sürmekte ise de son 30 yılda gelişen hayvan refahı bilimi pet hayvanlarının refahının artırılması ve dolayısı ile insan-hayvan etkileşimlerinin kalitesinin artırılması için fırsatlar sunmaktadır. Pet hayvanları refahının artırılması için hayvan sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumu önemli bir çözüm potansiyeli barındırmaktadır. Bu nedenle pet sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumlarının incelenmesi hayvanların refahı ve korunması için pet sahiplerinde var olan bilinç, algı ve tutum varlığına ilişkin analizlerin sonuçları problem odaklı çözümlerin geliştirilmesine önemli katkılar sunacaktır. Özellikle bu alanda elde edilecek bilgiler sokak hayvanlarının sayısının kontrol edilmesi veya sahiplendirilmesinin artırılması için önemli fırsatlar içermektedir.

Hayvan refahı sorunları insanların hayvanlar ve onların çevresi üzerinde kontrol ve müdahale sağlaması ile artış göstermektedir. Çiftlik hayvanları, sirkler ve hayvanat bahçelerindeki hayvanlar, deney hayvanları ve pet hayvanları insan kontrolünde varlığını sürdüren hayvanlardır ve bu hayvanlar ile ilgili felsefi, sosyal, hukuki ve bilimsel olgular üzerindeki tartışmalar giderek artmaktadır. Hatta ülkesel tarım projeleri, kalkınma planları ve geleceğe dönük sosyal hedefler planlanırken insan kontrolünde yetiştirilen veya sahiplenilen hayvanların korunması da göz önünde bulundurulmaktadır. Pet hayvanlarının ise insan için ifade ettiği değer belkide diğer hayvan türleri içinde benzersizlik göstermekte, bu hayvanlar daha fazla manevi değer ile kodlanmaktadır. Bununla birlikte, pet hayvanlarının bu ortak yaşam içinde sağlıklı ve zinde olması, bilişsel yetenekleri ile toplum yaşamına entegre olması için sağlıklı ve mutlu olması olmazsa olmaz bir denklemdir. Bir yandan sahipler hayvanlarını severken veya onlara gereğinden daha fazla insansı değer atfederken hayvan refahını düşürücü etkilere de neden olabilmektedir. Bazen ise insan ile yan yana yaşamaya adapte edilmiş bu hayvanların insana özgü bir yaşam alanı ile kendi türünü doğal habitatı arasında kalması ve kendi öz karakteri ile yeni toplumsal rolleri arasında çelişkiler yaşamması da yine refah kayıplarına neden olabilmektedir.

Bu tez çalışması ile pet hayvan sahiplerinin hayvan refahı algı ve tutumu analiz edilmiş, bu kişilerin kedi ve köpeklerinin refahı değerlendirilmiştir. Bu tez Türkiye’de pet hayvanlarının refahı alanında ilk kez yapılan bir çalışmadır. Ayrıca, hayvan sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumu ile hayvanlarının refah düzeyleri arasında ki ilişkilerin incelenmesi bakımındanda değerli bir veri seti elde edilmiştir.

Lisansüstü eğitimim boyunca bana yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Zehra BOZKURT ‘a bana ayırdığı zaman içi ve beni hep desteklediği için minnettarım. Ayrıca benim eğitimime sağladıkları kıymetli destekleri ve sürekli yol göstermeleri nedeniyle Zootekni Anabilim Dalı başkanı Prof. Dr. Mustafa TEKERLİ ile Dr. Öğretim Üyesi Serdar KOÇAK, Dr. Öğretim Üyesi Koray ÇELİKELOĞLU ve Dr. Özlem GÜCÜYENER HACAN’a teşekkür ederim. Beni yaşamım boyunca destekleyen aileme, eşim Ali Onur KUBİLAY’a, kızlarım Sidelya ve Lena’ya ve babam Yusuf SARIAL’a, en içten dileklerle teşekkür ederim. Ayrıca tez çalışmamın başlangıcından bitimine kadar bana inanan, yardımlarını esirgemeyen, her zaman yanımda olan, bildiklerini paylaşan başta Veteriner Hekim Yıldıray ELİK olmak üzere tüm Veteriner Hekim dostlarıma teşekkür ederim.

1.GİRİŞ

Günümüzde büyükşehirlerde giderek artan sokak hayvanı popülasyonunun en önemli kısmını pet hayvanları oluşturmaktadır (Pal 2005; Bozkurt ve Sarıal Kubilay 2019). Başlıca kedi ve köpeklerden oluşan bu yarı yabani popülasyon her geçen gün halk sağlığını, çitlik hayvanları ve diğer pet hayvanlarının refahını ve insanları tehdit etmektedir. Bu popülasyonun artışının en önemli nedenlerinden birisi ise pet hayvanlarının korunamaması veya bilinçli olarak sokağa terk edilmesidir. Türkiye'de pet hayvanları ile ilgili yasal düzenlemeleri içeren yönetmelikler 12.05.2016 tarih ve 26166 sayılı Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği, 08 Ekim 2011 tarih ve 28078 sayılı Ev ve Süs Hayvanlarının Üretim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerleri Hakkında Yönetmelik, 05.12.2011 tarih ve 28133 sayılı Ev ve Süs Hayvanlarının Ticari Olmayan Hareketlerinde Uygulanacak Hayvan Sağlığı Şartlarına Dair Yönetmelik (998/2003 sayılı Konsey Tüzüğü 2004/824/EC sayılı Komisyon Kararına paralel olarak hazırlanmıştır) ve Avrupa Birliği'nin 2003/803/EC sayılı Konsey Direktifine paralel hazırlanan 26.02.2018 tarih ve 30344 sayılı Kedi, Köpek ve Gelinciklerin Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altın Alınmasına Dair Yönetmeliktir (Anonim 2004;Anonim 2010; Anonim 2018).

Hayvan ticaretindeki artış, sürece ilişkin sorunları da beraberinde getirmiştir. Genetik seçim, köpek yetiştiriciliği, sakatlıklar ve insanlık dışı hayvan itlafları, AB genelinde evde beslenen hayvanların refahı, halk sağlığı ve tüketicinin korunması için çok kapsamlı sonuçlar doğuran konulardan sadece bir kaçıdır. Hayvan sahiplenmek isteyen insanların hayvan refahını göz önünde bulundurması ahlaki, manevi ve yasal bir zorunluluktur. Eşlik etmesi için bir hayvana sahiplenmek onun sağlık ve refahını temin etme sorumluluğunu da kabul etmek anlamını taşımaktadır. Bu iki kavram birbiriyle ilişkilidir çünkü sağlık refahı etkilemektedir. Örneğin bir pet hayvanı sahiplenmeden önce bu hayvanlara ilişkin bilgiyi ilk kez satıcılardan edinmek oldukça yetersiz kalabilir. Özellikle bazı ırklarda çok belirgin hale gelen kalıtsal hastalıklar ve kusurlar hayvanları olumsuz etkilemektedir. Sahipleri hayvanlarının sıkıntısını çözmeye çok istekli ve hayvanlara karşı çok sabırlı olsalar bile genetik temele dayanan bu sorunlar çözülememektedir. Bununla birlikte

hayvanların sağlıklı olmaları da tek başına iyi refahı yansıtmamaktadır. Kedi ve köpek gibi pet hayvanlarının refahının iyi olabilmesi için hayvanların beslenme ve barınma standartlarının yüksek olması, sağlıklı ve zinde olması ve doğal davranışlarını sergileyebilir olması gerekmektedir (Braastad ve Bakken 2002; Rochlitz 2005)

1.1.Türkiye’de Pet Hayvanı Sektörü

Türkiye’de pet hayvanların istatistiklerine ilişkin bilgiler yetersiz olmakla birlikte 14 milyon hanede pet hayvanı bulunduğu ve bu sektörün yıllık 1 milyar dolardan daha büyük bir işlem hacmi olduğu tahmin edilmektedir. Kedi ve köpek maması, pet hayvanları için aksesuar, diğer ürünler ve hizmetleri kapsayan pazarın milyarlarca dolar büyüklüğünde olduğu görülmektedir (Anonim, 2019). Türkiye’de en çok tercih edilen pet hayvanı türlerinin köpek, kedi ve kuşlar olduğu görülmektedir (Anonim, 2017).

Türkiye’de ev ve süs hayvanlarının refahı alanındaki çalışmalar diğer hayvan türlerine göre daha erken başlamıştır. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ve bu kanunun uygulama yönetmeliği özellikle köpekler ve kediler olmak üzere, sahihsiz hayvanların bakımları, aşılarının yapılması, kimlendirilmesi ve kayıtlarının tutulmasının sağlanması, hayvanların kısırlaştırılması ve daha sonra alındığı ortama geri bırakılması, sahiplendirilmelerinin yapılması için geçici bakım evlerine gönderilmesi ile ev ve süs hayvanı satan kişilerin eğitimini öngörmekte, bu hükümlerin yerine getirilmesi için İl Hayvanları Koruma Kurulları, Yerel Hayvan Koruma Görevlileri, Gönüllü Kuruluşlar ile Belediye Veteriner Hekimlerinin koordinasyonunun sağlanmasını düzenlemektedir (Anonim, 2004)

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca hazırlanan ve 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ile 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’na dayanan Kedi, Köpek ve Gelinciklerin Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altına Alınmasına Dair Yönetmelik sahipli ve sahihsiz köpeklerin bireysel olarak kimliklendirilmesini, hayvanların buldukları işletmelerin veya sahiplerinin kayıt altına alınmasını, kayıt altına alınan hayvanlara düzenlenecek belgeleri, denetim ve

kontrol ile idari yaptırımlara ilişkin hususları kapsamaktadır. Buna göre mikroçip (ISO 11784 standardı ve HDX ya da FDX-B teknolojisine uygun mikroçipler) takılarak pasaport düzenlenen hayvanlar bilgisayar destekli bir veri tabanına kaydedilecektir. Mikroçip takılarak pasaport düzenlenen hayvanlar 15 gün içerisinde ulusal veritabanına kayıt edilmelidir. Mikroçiplerin seri numaralarının ve ev hayvanı sahipleri ile adresleri kayıt defterine kaydedilmelidir. Yeni doğan kedi ve köpek yavruları ise doğumu takip eden en geç 3 ay içinde kayıt edilmeli ve kimlendirilmelidir. Bu yönetmelik hükümlerine göre pet hayvanların kuduz aşısı bilgileri ve Echnicoccus multilocularis etkeninin tedavisi yapılmış ise bu bilgiler pasaporta işlenmelidir. Kuduz antikor titrasyon testleri Bakanlıktan çalışma izni bulunan, Uluslararası Proficiency Test programlarını takip eden ve testlerde başarılı olan laboratuvarlarda yapılmalı, kuduz aşılarının etkinliğini izlemek için serolojik testlerin doğrulaması Avrupa Birliği Kuduz Referans Laboratuvarında yapılmalıdır. Hayvanlara kuduz aşısı minimum 12 haftalık yaştan itibaren yapılır. Kuduz antikor titrasyon testini gerçekleştirmek için gerekli olan kan örneği yetkili veteriner hekim tarafından alınır. Yönetmeliğin öngördüğü geçiş süresi köpekler için 1 Ocak 2021’de, kediler için 1 Ocak 2022’de sona ermektedir. (Anonim, 2010, Anonim, 2018).

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’na göre ev ve süs hayvanı ve kontrollü şekilde hayvanları bulundurma ve sahiplenme şartları, hayvan bakımı konularında verilecek eğitim ile ilgili usul ve esaslar ile sahiplenilerek bakılan hayvanların çevreye verecekleri zarar ve rahatsızlıkları önleyici tedbirler yasal yaptırım altındadır. Özellikle kedi ve köpekler gibi sahipsiz hayvanların kendi mekânlarında, buldukları bölge ve mahallelerde yaşamalarını hükme bağlayan Hayvanları Koruma Kanunu’na göre başta köpekler ve kediler olmak üzere, sahipsiz hayvanların bakımları, aşılarının yapılması, aşıları hayvanların kimliklendirilmesi ve kayıtlarının tutulmasının sağlanması, kısırlaştırılması, saldırgan olanların eğitilmesi ve sahiplendirilmelerinin yapılması için yerel yönetimler tarafından kurulan hayvan bakım evlerine gönderilmesi gibi ilgili tüm faaliyetleri yerel yönetimler ile yerel hayvan koruma görevlileri eşgüdümlü olarak yapmaktadır. Bu konuda denetim yetkisi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na aittir (Anonim, 2004).

Türkiye’de TURKVET veri tabanı köpeklere ilişkin kimlik bilgileri ile aşılama ve bazı tedavilere ilişkin bilgilerin girişine uygun bir modül bulundurmaktadır. Ancak kedi ve köpeklerin menşei, satış, sahiplenme ve nakillerine ilişkin kayıtların yüklendiği özel veya kamu özel bir veri tabanı yoktur.

1.2. Dünya’da ve Avrupa Birliği’nde Pet Hayvanı Sektörü

Pet ürünleri ve hizmetleri sektörünün global büyüklüğünün 256 milyar dolar olduğu bildirilmektedir (Anonim, 2019). Avrupa Birliği’nde ise 66 milyon sahipli kedi ve 61 milyon sahipli köpek bulunduğu bildirilmiştir (European Dog&Cat Alliance, 2019).

Avrupa Konseyi ‘nin 1992 yılında yürürlüğe giren ev hayvanlarının korunmasına ilişkin sözleşmesi (ETS 125) en başlıca pet hayvanı koruma mevzuatıdır. Avrupa Birliği içinde kedi ve köpeklerin ticari amaçlar ile hareketleri EC/1/2005 sayılı Avrupa Komisyonu Direktifi ile düzenlenmektedir. Ticari olmayan pet hayvan hareketi ise 576/2013 sayılı Avrupa Komisyonu Yönetmeliği ile düzenlenmektedir. Bu özel hareketlerde kedi ve köpekler kuduza karşı aşılanmalı ve pasaport düzenlenmelidir. Finlandiya, İrlanda, Malta ve İngiltere’ye girmeden önce köpekler *Echinococcus Multilocularis*’ a karşı tedavi edilmiş olmalıdır (European Dog&Cat Alliance, 2019).

Avrupa Birliği’nde 19 üye devlette köpeklerin tanımlanması ve kayıt edilmesi zorunludur. Çoğu üye ülke kayıtlı köpekler için veri tabanına sahip ise de bu veri tabanlarının çoğu Avrupa Birliği’nde veri tabanı ile bağlantılı değildir ve bu durum Avrupa Birliği’nde hayvan hareketlerinin izlenebilirliğini olumsuz etkilemektedir. AB üye ülkelerde bu yıl itibarıyla ortalama 66 milyon kedi ve 61 milyon köpek sahiplenilmiş durumdadır. (European Dog&Cat Alliance, 2019).

AB üyesi ülkelerin çoğunda ticari pet hayvanı yetiştiricilerinin kayıt edilmesi ve lisans alması zorunludur fakat ticari yetiştiricilerin tanımı çok farklılık göstermektedir. Yetiştiricilerin uyması gereken gereklilikler de farklılık göstermektedir. Örneğin, sadece 12 üye ülkede üretime başlamadan önce tesisinin

yetkili otorite tarafından denetimi gerekmektedir, 8 üye ülkede lisanslı yetiştiriciler için ulusal veritabanı vardır, 6 üye ülkede yavru kedi ve köpeklerin sosyalleşmesine ilişkin hükümler vardır, 15 üye ülkede genetik sorunları olan kedi ve köpeklerin yetiştirilmesinin önlenmesi için hükümler bulunmaktadır. Üye ülkelerin çoğunda kedi ve köpek tüccarlarının lisans alması gerekir. Ancak, damızlıkçılar için olduğu gibi tüccarlar için de lisans gereksinimleri büyük ölçüde değişmektedir. Bunlardan bazılarında pet shoplarda köpekler ve kedilerin satışına izin verilmekteyken bazı ülkelerde petshoplarda satışa izin verilmemektedir. Yine bazı 15 üye ülkede pazarlarda köpek ve kedilerin satışına izin verildiği görülmektedir. (European Dog&Cat Alliance (2019).

Hepsinde olmamakla birlikte, Avrupa Birliği ülkelerinde köpek ya da kedi yavrularının satışı için en erken yaş sınırı uygulanmaktadır. Köpek yavrusu için 7-8 haftalık yaş ve kedi yavrusu için 7-12 haftalık yaşlarda satış yapılabilmektedir. Bunun yanı sıra bazı üye ülkelerde köpek ticaretine ilişkin hiç mevzuat bulunmamaktadır. Köpeklerde kuyruk kesme, kulak ve tırnak kesme ve devocalisation gibi cerrahi modifikasyonlar üye devletlerin çoğunda yasaktır. Ancak, köpeklerin kuyruk kesimine 4 üye ülkede izin verildiği, 9 üye ülkede ise belirli koşullar altında muafiyetler sağlanmış olduğu görülmektedir. (European Dog&Cat Alliance, 2019).

AB'de köpek ve kedilerin tescili için açık ve kolay erişilebilir bir sistemin yokluğu hayvanların taşınırken izlenebilirliğinde yetersizlikler olduğunu göstermektedir. Bu durum özellikle hayvan ve halk sağlığı yönünden ortaya çıkacak krizlerde pet hayvanlarının orijininin belirlenmesi bakımından bir risk oluşturmaktadır.

1.3.İnsan ve Pet Hayvanı Etkileşimi

İnsanlık tarihi, insanların yaşam kalitesinin artırılması, hastalıkların tedavi edilmesi ve beslenme gibi amaçlar için hayvanlar ile ortak bir yaşama açıkça şahitlik yapmaktadır. Hayvanlarının bakım ve beslenmesini de üstlenen insanlar hayvanlara nasıl muamele edildiği ile alakalı görüşler geliştirmişlerdir. Evcil hayvanların insan

toplumlarında oynadığı ayrılmaz rol nedeniyle, hayvanın barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan hayvan sahipliği kavramının rol ve sorumlulukları yakın dönemde mercek altına alınmıştır (Odendaal 2005; Coleman 2007).

Köpekler ve kediler sosyal hayvanlar olup insanlar ile davranışları aracılığıyla iletişim kurarlar. Diğer taraftan insanlarla olan sosyal ilişkilerde, bazen insanların normal beklentileri ile köpek ve kedilerin içgüdüsel olarak beklentileri arasında farklılıklar vardır. Bazı sosyal davranışlar insan davranışlarından o kadar farklıdır ki anlamının sezgiyle anlaşılması mümkün değildir. Örneğin sahibinin dizinde sakin bir şekilde oturan bir kedinin ortada hiçbir sebep yokken aniden aşağıya atlayıp kaçması, sahibine kendini biraz olsun reddedilmişlik hissi verebilir. Oysa bu gibi davranışlar normal sebeplere dayanıyor olabilir. Pet hayvanları insanların yaşamında onlara eşlik eden bir yaşam sürmektedirler. Kedi ve köpekler insanlara karşı uyumlu davranışları, ev hayatına uyum sağlayabilmeleri ve insanlara dost olma gibi davranışsal ve yapısal özellikleri nedeniyle en fazla tercih edilen pet hayvanı türleridir (Odendaal, 2005; Crowell-Davis ve ark. 2004; Ellis 2009; Desforjes ve ark. 2016).

Davranış bilimi, sergilenen davranışların normal veya anormal davranışlar olup olmadığını tanımlamaktadır (Overall 1994; Crowell-Davis 2008). Pet hayvanlarında anormal davranışlar hayvanların karakter özellikleri, hayvana yönelik olumsuz davranışlar, hayvanlar arasındaki mücadele veya rekabete bağlı davranışlar, sahiplenme ve sahiplenenin korumaya ilişkin davranışlar gibi pek çok yapıca çevresel faktöre bağlı olarak meydana gelmektedir (Simpson ve Simpson.1996, Hunthausen ve Ackerman 1997; Landsberg ve ark.1997). Pet hayvanlarında normal davranışlar hayvan türü, ırk ve karakter özellikleri, cinsiyet, ele alınması veya kendisine yapılan muameleler gibi pek çok faktör ile etkilenmektedir (Overall 1994).

Belirli ırklarda anormal davranışların daha fazla görülmesi, bunların kalıtsal olabileceği düşüncesini güçlendirmektedir. Örneğin Siyam kedilerinin örgüleri çiğneme ya da emme davranışı eğilimi ve Border Collie rıki köpeklerin insanların el hareketlerine korku ile karışık bir reaksiyon göstermesi verilebilir. Yine birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de genetik olarak tehlikeli ve saldırgan sayılan Pitbull Terrier, Japanese Tosa, Dogo Argentino, Fila Brasileiro gibi köpek ırklarını üretmek,

sahiplenmek, ülkeye girişleri ve satışı yasaklanmıştır (Anonim 2004). Diğer yandan bekçilik görevi yapmak üzere geliştirilen köpeklerde belirli bir ölçüye kadar saldırma özelliği aranmaktadır (O'Farrell 1987; O'Farrell 1990).

1.4. Pet Hayvanı Sahipliği Olgusu ve Hayvan refahı

İnsanlar ile birlikteliği neredeyse insanlık tarihi kadar eski olan köpek ve kedilerin refahı konusuna ilgi son 30 yılda artmıştır (Scott 2004). Hayvanların davranışları üzerine modern felsefeler onları manevi ve etik statüde insanlara daha da yakınlaştırmıştır (Odendaal 2005). Ayrıca, hayvanların nasıl tedavi edileceği konusundaki endişeler her zamankinden daha yaygındır. Hayvan aktivistleri tüm dünyada çalışmakta ve kapsamlı medya faaliyetlerinin çoğu insanları hayvan refahı sorunlarından haberdar etmek amacını taşımaktadır (Odendaal 1988; Boissy ve ark. 2007).

Hayvan korumaya ilişkin farkındalık kapsamına pet hayvanları da dahil olmalıdır. Aktivizme olan bu eğilim toplumların düşünce biçimine bağlıdır ve genellikle başlıca hayvan refahı konularının teorisyenleri olan hayvan refahı kuramcılar tarafından şekillendirilmektedir (Rollin 2003).

Pet hayvanları, toplum içinde uyumlu bir şekilde yaşamaktadır. Günümüz modern toplumlarında bile kedi ve köpekler fare, haşere ve ektopazitler çevresel tehlikelere karşı “evcil hayvan tuzakları” olarak, güvenlik ve eğlence ortağı olarak, akıl sağlığına katkı yapan terapi etkili iyi arkadaş ve dost olarak ve aynı mahrem yaşam alanını paylaşarak önemli bir rol üstlenmektedir (Odendaal 2005; German 2006). Sosyolojik çalışmalar, belirli bir toplumdaki hayvanların davranışlarını ve refahlarını değerlendirerek insan davranışı hakkında sonuçlar çıkarılabileceğini bile öne sürmektedir (Hutton 1983).

Bugün, batı toplumlarında hane halklarının neredeyse yarısının pet hayvanı edindiği tahminleri ve bu kişilerin pet hayvanlarını ailenin bireyi olarak tanımladığı göz önüne alındığında pet hayvanlarının sosyal rolü önem taşımaktadır (Odendaal 1988). Bu kapsamda, pet hayvanları ile ilgili iş ve işlemleri ve toplum düzenini

düzenleyen yasa ve yönetmelikler ile onların sahiplerinin sorumluluklarını düzenleyen mevzuatlara ihtiyaç ortaya çıkmaktadır (Odendaal 2005).

Pet hayvanlarının yetiştirilmesi, satışı ve ilgili mal ve hizmet sektörünün (sağlık, sigorta gibi) toplumsal rolü de önem arz etmektedir (Odendaal 1994; Odendaal, 2005). Ayrıca bu hayvanların dahil olduğu fuarlar, şovlar, spor ve diğer yarışma türleri gibi toplumsal faaliyetlere insanlar ile pet hayvanların toplum yaşamındaki aktif katılımcı birlikteliğini ortaya koymaktadır (Hirschman 1994; Odendaal 2005). Köpekler kamusal ve özel güvenlik hizmetlerinde önemli bir rol oynamaktadır ve köpek eğitmenleri bu endüstrinin ayrılmaz bir parçasıdır. (Odendaal 2005; Gibbs 2008). Sosyal, hukuki ve ekonomik faktörler, pet hayvanı refahı konularına insanların daha duygusal yaklaşım göstermesine neden olabilir ve bu tür duygular bazen gerçekçiliği de gözden kaçırabilir. Ancak son dönemlerde, sosyal bilimler yaklaşımının insan topluluklarının duygularını ele alarak, değerlendirme için objektif bir norm sağlamaktan ziyade, hayvan refahına ilişkin daha fazla gerginliğe de katkı yaptığı görülebilmektedir (Odendaal 2005; Crowell-Davis 2008).

1.5. İnsan-Pet Hayvanı Etkileşimi ve Hayvanı Refahı

“İnsan-hayvan etkileşimi” çalışmaları olarak bilinen nispeten yeni bir akademik disiplinin gelişmiş, insanlar ve evcil hayvanlar arasındaki modern ilişkilerin anlaşılmasına büyük katkıda bulunmuştur. Bu alandaki bilim insanları, insan-hayvan ilişkileri fenomenine sistematik bir şekilde yaklaşmakta ve pet hayvanlarının insanın yoldaşları olarak tamamen felsefi ve duygusal olarak ele alınmasının ötesinde geçerek bilimsel veriler ortaya koymaktadır (Martens ve ark.2016)

İnsan-hayvan etkileşimi bilimsel çalışmaları Dünya Sağlık Örgütü'nün hayvanların kullanıldığı terapi alanına sağladığı destek nedeniyle de ilerleme kaydetmiştir. Bununla birlikte, terapi için kullanılan hayvanların refahı ile ilgili endişeler dile getirilmektedir. İnsanla pozitif etkileşime girerek insanların kendisini rahat hissetmesini sağlarken hayvanların da aynı şekilde rahat hissedip hissetmediği gibi konular hayvan refahı bilim disiplinin gündemindedir (Odendaal ve Meintjes

2003). Pet hayvanı refahı minimum refah standartlarını tanımlayan kılavuzların oluşturulabilmesi için etoloji alanındaki çalışmalar henüz yeterli değildir (Hunthausen ve Ackerman, 1997; Kienzle ve ark. 1998; Martens ve ark. 2016). Ayrıca pet hayvanları duygusal yakınlık ve bağlanma, sosyal entegrasyon, değer güvence altına alınması, güvenilir ilişkisi sağlama ve rehberlik gibi sahiplerinin “temel sosyal ihtiyaçlarını”nın karşılanması için de önemli faydalar sağlamaktadır (Kurdek 2009; Wang ve ark. 2013; Martens ve ark. 2016).

Hayvanların bireysel özellikleri gibi kişilik özellikleri de farklılık taşımaktadır ve hayvan ile çevre etkileşimlerini çeşitlendirmektedir (Bergmüller ve Taborsky, 2010; Stamps ve Groothuis, 2010; Martens ve ark. 2016). Hayvanların büyüdüğü ortamın özellikleri ile karşılaştıkları ekolojik ve sosyal ilişkiler, kişilikleri ve davranışlarını etkilemektedir (Miele ve ark., 1993). Pet hayvanlarının karakterine ve fenotipik özelliklerine sahibi, aile bireyleri ve birlikte yaşanan diğer hayvanlar ile etkileşimlerin nicel ve nitel özelliklerinin de etki yaptığı bildirilmiştir (Donohue 2005; Martens ve ark. 2016). Hayvalarda duyguların varlığını destekleyen bilimsel kanıtlar her geçen gün artmaktadır. Duncan ve Fraser (1997) hayvanın duygusal durumunun refah durumunu da yansıttığını bildirmiştir.

Pet hayvan sahiplerinin de hayvanlarına güçlü şekilde bağlanabildiği ve onunla duygu alışverişine kolayca girebildiği ifade edilmektedir (Hall ve ark. 2004). Hollanda’da yapılan bir çalışma pet sahiplerinin hayvanlarına birçok duyguyu atfettiğini göstermiştir. Hayvan sahipleri öfke, neşe, mutluluk, korku, şaşırma, iğrenme ve üzüntü gibi temel duygular ile utanç, kıskançlık, hayal kırıklığı ve merhamet gibi karmaşık duyguları hayvanlarının davranışları ve tepkileri ile ilişkilendirmiştir. Genel olarak hayvanlar için temel duygulara (üzüntü hariç) yapılan atıflar daha fazla iken karmaşık duygulara daha az atıf yapılmaktadır (Martens ve ark. 2016).

Tüm pet hayvan sahiplerinin hayvanlarına çeşitli ölçüde bağlılık gösterdiği görülmektedir ancak kedi ve köpek sahiplerinin hayvanlarına bağlanma derecesinin eğitim düzeyi ve cinsiyete göre önemli ölçüde değiştiği bildirilmiştir (Hall ve ark. 2004; Martens ve ark. 2016). Kadınların genel olarak hayvanlara karşı daha fazla

empati gösterdiği, hayvanlara karşı daha olumlu tutumlar sergilediği ve karmaşık duyguları hayvanlara erkeklerden daha fazla oranda atfetme eğiliminde olduğu bildirilmiştir (Kruse 1999; Mariti ve ark. 2011; Taylor ve Signal 2005; Phillips ve ark. 2011). Mantens ve ark.(2016)'ın elde ettiği sonuçlara göre pet hayvan sahiplerinin yaş ve eğitim düzeyinin duyguların evcil hayvanlara bağlanmasını etkilediğini göstermektedir. Hayvanlarla empati kurmanın, inanç sistemlerine ve sahiplerin kendi deneyimlerine göre de farklılaştığı görülmektedir (Knight ve ark. 2010). Farklı yaş ve eğitim düzeyi gruplarındaki hayvan sahiplerinin hayvanların duygularını da farklı değerlendirdiği bildirilmiştir (Mantens ve ark. 2016). Kruse (1999) yaptığı bir araştırmada genç kişilerin hayvan testine karşı çıkma ihtimalinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Selby ve ark. (1981) genç kişilerin hayvan sahiplenirken hayvanın türünün kedi veya köpek olmasına daha fazla önem verdiğini ortaya koymuştur.

Panksepp (2011)'e göre insan ve hayvanlarda beynin elektriksel uyarılması bakımından önemli benzerlikler vardır ve bu durum insanlara benzer olan koşulsuz duygusal tepkilere neden olabilmektedir. Bu nedenle, türler arasında da duyguların anlaşılabilmesi ve yansıtılabilmesi olasıdır (Rizolatti ve ark. 2001). Špinka (2012) ise hayvanların duygu durumunun etkileşim içinde olduğu diğer hayvanların duygu durumu ile etkilenebileceğini, yani duygu bulaşması olabileceğini ifade etmişti. Hayvanların hem duygusal sinyalleri tespit edebildiği ve algılayabildiği hem de yayabildiği kanıtlanmıştır (Merola ve ark. 2012).

Bununla birlikte hayvanların insanlarla aynı şekilde duyguları deneyimleyip deneyimlemediklerine ilişkin kanıtlar henüz sınırlıdır (Boissy ve ark. 2007). Utanç, kıskançlık, hayal kırıklığı ve merhamet gibi karmaşık duygular, insanlar ve diğer primatlarla sınırlı olabileceği ve diğer hayvanlarda da bulduklarına dair nispeten seyrek iddialar bulunmaktadır. Fakat pet hayvanlarının titreme, bağırma ve ağlama gibi açık stres davranışlarını sergilediği konusunda pek çok kanıt bulunmaktadır (Mariti ve ark. 2012). Özellikle hayvanların duygu durumunun gözlemciler yolu ile incelenmesi (Görsel Analog Skalası ile) bu noktada faydalı bulunmakta, duygu profilinin fizyolojik ve davranış parametreleri ile kombine edilmesinin

değerlendirmeyi güçlendireceği vurgulanmaktadır (Wemelsfelder 1997; Mantens ve ark. 2016).

1.6. Pet Hayvanı Sahiplerinde Hayvan Refahı Algı ve Tutumu

1.6.1. Hayvanlara Yönelik Empati

Hayvanların refahını etkileyen insan yaklaşımları hayvanlarla ilgili modern felsefeler, modern toplumun toplumsal yaşam içinde hayvanlara ve insanlara biçtiği roller ve son dönemde hızla gelişmekte olan hayvan davranış biliminin sunduları ile etkilenmektedir (Hills 1993; Broom ve Fraser 2015).

Empati çok boyutlu bir yapı içermekte, bir başkasının duygusal durumunu anlama (bilişsel) ve paylaşma (duygusal) olarak tanımlanmaktadır (Eisenberg ve Strayer 1987). Cohen ve Strayer (1996)'e göre empatinin duygusal bileşeni, bir başkasının duygularına paralel olarak duygusal tepkilere sahip olmak ve bilişsel bileşeni de başkalarının duygularını tanıma ve anlama yeteneğidir. İnsanların hayvanlara yönelik tutumlarının insan-insan empatisinin de bir göstergesi olabileceği fikri daha fazla kabul görmeye başlamıştır (Taylor ve Signal 2005).

Empati düzeyinin cinsiyet, pet hayvan sahipliği ve hayvanlara karşı tutum arasında anlamlı ilişkiler olduğu bildirilmektedir. Kadınların erkeklerden daha yüksek düzeyde hayvanlara yönelik empati sergilediği ve daha yüksek hayvan refahı algısı taşıdığı anlaşılmıştır. Bu sonuçlar kadınların hayvan korumaya daha fazla katılımını açıklamaktadır (Taylor ve Signal, 2005). Ayrıca insanların kişiliği (Broida ve ark. 1993; Mathews ve Herzog 1997), din veya politik görüşleri (Bowd ve Bowd 1989; Kimball 1989), etik anlayışı (Galvin ve Herzog 1992), pet hayvan sahipliği (Paul ve Serpell 1993) ve demografik özelliklerinin (Kellert 1988) hayvanlara karşı tutum ve davranışları etkilediği bildirilmiştir (Taylor ve Signal, 2005). Çocukluk döneminde bir pet hayvanına sahip olmuş olan kişilerin başkalarının duygularına ve tutumlarına karşı daha duyarlı olmasına neden olabileceği ileri sürülmüştür (Serpell 1996). Nitekim Taylor ve Signal (2005) bir pet hayvanı ile birlikte yaşayanların hayvan refahı tutumlarının daha olumlu olduğu bildirilmiştir. Paul ve Serpell (1993)

de hayvan refahına yönelik tutumların etkili insancıl eğitim müdahaleleri ve programlarının geliştirilmesine yardımcı olabileceğini öne sürmektedir.

1.6.2. Hayvanlara Yönelik Algı ve Tutum

Pet hayvanı sahiplerinin hayvanlarında meydana gelen stresi erken aşamada algılaması ve tanıyabilmesi hayvan refahı açısından çok önemlidir. Mariti ve ark. (2012) hayvan sahiplerinin hayvanlarında stres ve refah konusunda meydana gelen farkındalıklarının kilit bir rol oynadığını, hayvanlarda stresin erken aşamalarında doğru şekilde yorumlayabilmesi ve müdahale edebilmesi ile bir psikofiziksel homeostaz iyileşmesini kolaylaştıracağına vurgu yapmıştır. Bu şekilde stresin tespit edilebilmesi gücünün yüksek eğitim seviyelerinde daha yüksek olacağını bildirilmiştir (Mariti ve ark. 2012; Hirschman 1994).

Evcil hayvan sahipleri hayvanlarının davranışlarını ve kişiliğini herkesten daha iyi bilmektedir ve hayvanlarının stres içinde olup olmadığını en iyi şekilde anlamaktadır. Bu nedenle pet hayvanlarında refahın değerlendirilmesi çalışmalarında sahiplerin anket çalışmalarına katılımı anlamlı sonuçlar vermektedir (Stamps ve Groothuis 2010; Mariti ve ark. 2012). Mariti ve ark. (2012)'e göre hayvan sahipleri stresin belirtisi olarak en sık hayvanlardaki titreme, sızlanma, saldırganlık, aşırı havlama ve nefes nefese kalma gibi davranışları ilişkilendirmektedir. Araştırmacılara göre, köpek sahiplerinin büyük çoğunluğu hayvanlarının nadiren veya sadece belirli durumlarda stres altında olduğunu belirtmiş, erkekler genellikle köpeklerinin kadınlardan daha az stres yaşadığını değerlendirmiştir.

1.7. Pet Hayvanı Refahı ve Hayvan Sahiplerinin Rolü

Hayvan sahiplerinin tutum ve davranışları pet hayvan refahını etkileyen başlıca faktörlerden birisidir (Odendaal 1994; Slater ve ark.2012). Hayvan sahipleri pet hayvanlarının bakım ve barındırılmasını, diyetlerini ve besleme programlarını belirlemektedir (Sanderson ve ark. 2005). Diyetlerini belirlerken hayvan sahibinin gıdaların besin değerleri ve hayvanın gerçek besin ihtiyacı konularındaki bilgisi, gıdaların besleyici değerlerine ve güvenliğine ilişkin algıları da dahil olmak üzere

çok sayıda faktör devreye girmektedir. Besleme hayvan gelişimi, bağışıklığı, zindeliği ve sağlığını şekillendiren başlıca faktörlerden birisidir (Kienzle ve ark. 1998; Lund ve ark. 2005; Michel ve ark. 2008).

Kedi ve köpek sahiplerinin arasında hayvan besleme idaresi ve seçilen gıda maddelerinin özelliklerine ilişkin farklılıklar olduğu bildirilmiştir. Köpek sahiplerine göre, kedi sahiplerinin hayvanlarına ticari yemleri daha fazla miktarda yedirdiği bildirilmiştir. Bu da köpek sahiplerinin hayvanlarını daha az ticari yem ve daha fazla evde hazırlanan yiyecekler veya ev artıkları ile beslediğini göstermektedir. Bununla birlikte, kedilerin ticari yaş veya kuru mama ile beslenmesi, köpeklere göre daha az sahip ilgisini elde edebileceği gibi olumsuz bir sonuçla da dönüş yapabilir. Çünkü besleme işlemi hayvan sahibi ile hayvanı arasında etkileşimin en fazla sağlandığı anlardan birisidir. Sonuç olarak pet hayvan sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algısı ve tutumunun iyi anlaşılması, daha iyi bakım ve hayvan idaresi sağlayarak hayvanların refahının yüksek olmasına yardımcı olabilir (Michel ve ark. 2008). Ayrıca yiyeceklerin pet hayvanı ve sahibi arasında bağlılık ve sevgi geliştirmede rast gele kullanılması bazı uygunsuz besleme durumlarına neden olabilmektedir. Bu durum kedi ve köpeklerde obezitenin gelişmesine katkı yapmaktadır (Kushner ve ark. 2006, Downes ve ark. 2017, Colliard ve ark. 2006, German, 2006). Yine yaşlı veya kadın pet hayvanı sahipleri, düşük gelir düzeyi gibi bazı sosyo-demografik profiller ile hayvanlardaki obezitenin ilişkili olabileceği bildirilmiştir (Colliard ve ark. 2006; Gibbs 2008; Laflamme 2012). Bu nedenle özellikle köpeklerde obezitenin önlenmesi için beslenme programında değişiklik ve egzersizin artırılması en önemli tedbirler arasında yer almaktadır (Robertson 2003; Kienzle ve Bergler 2006; Roudebush ve ark. 2008; Courcier ve ark. 2010).

Selby ve ark. (1981) bir pet hayvanı sahiplenmenin kişilerin yaşı, cinsiyeti veya köpek ve kedileri sevip sevmemesi ile ilişkili olmadığını bildirmiştir. Bununla birlikte hiç pet hayvanı sahiplenmemiş olan kişilerin kedi veya köpeklerin olumsuz özelliklerini daha fazla öne çıkardığını, kadınların tutumlarının duygusal boyutunun daha fazla ağırlık taşıdığını bildirmiştir. Morris ve ark.(2012) hiç bir zaman bir pet hayvanı ile birlikte yaşamamış olan insanların hayvan türü fark etmeksizin hayvanların mental kapasitesine ilişkin daha az duygu ve düşünceye sahip

olduklarını, yani hayvanlara aşinalığın onların bilişsel yeteneklerine daha fazla inanma ile ilişkili olduğunu yansıttığını bildirmiştir. Knight ve ark. (2004), hayvan zihin gücüne duyulan inancın da hayvanlara yönelik tutumu çok etkilediğini, bu inancın insalardaki hayvanlara yönelik tutum için ortaya çıkan varyasyonun büyük bir kısmını tanımladığını bildirmiştir. Hayvan zihnine olan inanç, hayvan refahı konusundaki kaygı ile de pozitif yönde ilişkili bulunmuştur (Miele ve ark., 1993).

Son yıllarda aynı evi ve yaşam ortamını paylaşan kedi ve köpeklerin sayısı artmaktadır. Bu durum sosyallik, korunma, reaktivite, nevroz ve korku gibi duyguları açığa çıkarabilmektedir. Hayvanın yaşı, cinsiyeti gibi içsel faktörler ile sahibinin demografik özellikleri ve diğer çevresel faktörler hayvanların kişilik özellikleri ile refahını da etkilemektedir. Birlikte yaşamayı mümkün kılmak için hayvan sahiplerinin hayvanlarının kişilik özelliklerini ve farklılıklarını iyi bilmesi gerekmektedir. Fizyolojik, davranışsal ve evrimsel özellikler kedi ve köpekler için tür farklılıklarının en önemli nedenlerinden birisidir (Gosling ve John 1999; Menchetti ve ark. 2018).

Bu araştırmanın amacı;

Türkiye’de kedi ve köpek sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumunu analiz etmek,

Kedi ve köpeklerde hayvana dayalı yöntemler de dahil olmak üzere hayvan refahı değerlendirmesi yapmak,

Hayvan sahiplerinin özellikleri ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişkileri incelemek,

Türkiye’de pet hayvanı refahının artırılması, sorumlu pet hayvan sahipliği ile kedi ve köpeklerin büyük çoğunluğu oluşturduğu sokak hayvanları sorunun çözümü için geliştirilecek yeni stratejiler için veri seti oluşturmak,

“Tek sağlık Tek refah” konseti kapsamında pet hayvanlarının toplumla ve sağlıklı şekilde yetiştirilebilmesi için potansiyel risk ve fırsatları değerlendirmektir.

2.GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma pet hayvanı popülasyonunun en fazla olduğu illerden İzmir ve Ankara'da ve en az olduğu illerden birisi olan Afyonkarahisar'da yürütülmüştür. İki aşamalı olarak yürütülen araştırmada; birinci aşama, ön görüşmeler sonrası araştırmaya ev sahipliği yapmayı kabul eden 4 veteriner pet kliniğine getirilen kedi ve köpeklerde hayvan refahı değerlendirmeleri yapılmıştır. İkinci aşamada kedi veya köpek sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumunun analizi için hayvan refahı algı ve tutum ölçekleri uygulanmıştır.

2.1. Kedi ve Köpeklerde Hayvan Refahının Değerlendirilmesi

2.1.1.Kedi ve Köpeklere Ait Genel Bilgilerin Elde Edilmesi için Hayvan Sahipleri ile Yüz Yüze Görüşme ve Anket Uygulaması

Hayvan sahiplerine kedi veya köpekleri hakkında sorular yöneltilmiş, hayvanlarının yaşı, ne kadar süredir sahiplendiği, kaçınıcı pet hayvanı olduğu, daha önceki pet hayvanlarının türü, bu hayvanın nereden edinildiği, evde başka pet hayvanı olup olmadığı, seyahata çıktıklarında hayvanı nereye bıraktıkları, ölen pet hayvanlarının cenazesini ne yaptıkları gibi sorular yöneltilmiş, verilen yanıtlar kaydedilmiştir. Kedi ve köpeklerin baş ve boyun bölgesi incelenerek kimliklendirme amacıyla kullanılmış olan kulak küpesi veya çip olup olmadığı kontrol edilmiş, hayvanın cinsiyeti belirlenmiş, veteriner sağlık raporu ve pasaport gibi düzenlenmiş belgeleri olup olmadığı sorulmuştur.

Hayvan refahı değerlendirmeleri araştırmanın Ankara, İzmir ve Afyonkarahisar'da faal olan veteriner pet kliniklerine getirilen toplam 140 pet hayvanı (kedi ve köpek) üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Kedi ve köpeklerde refahın ölçülmesi ve değerlendirilmesi amacıyla köpekler için geliştirilen Shelter Quality Protokülü (Barnard ve ark. 2014) ile çiftlik hayvanları için geliştirilen Welfare Quality Protokölü®'den (Blokhuys 2007; Blokhuys ve ark. 2010) geniş ölçüde yararlanılarak kedi ve köpekler için iyi besleme, iyi barındırma, iyi sağlık ve uygun davranış prensiplerine dayanan pet hayvan refahı

ölçüm ve değerlendirme protokolü geliştirilmiştir. Bu pet hayvanı refahı protokolü 4 hayvan refahı prensibi ve 10 hayvan refahı kriteri içermiştir (Tablo 2.1). Bu protokol ile, kedi ve köpeklerde;

Hayvan idaresi tabanlı bilgiler hayvan sahiplerinden öğrenilmiştir (hayvanlar hakkında genel bilgiler, sosyal barındırma, egzersiz, vs),

Kaynak tabanlı bilgiler hayvan sahiplerinden öğrenilmiştir (besleme, tuvalet, barındırma, vs),

Hayvan tabanlı ölçümler (beden kondisyon skoru, yemizlik skoru, klinik değerlendirmeler, vs) ve hayvanlarda davranış gözlemleri (anormal davranışlar, duygusal durum profili, vs) yapılmıştır

Hayvan tabanlı refah değerlendirmeleri kapsamında araştırmanın yürütüldüğü veteriner kliniklerinde görev yapan Veteriner Hekimlerin her bir kedi ve köpeğe ilişkin klinik değerlendirmesi dikkate alınmıştır.

2.1.2. İyi Besleme Prensibi İçin Yapılan Değerlendirmeler

Kedi veya köpek sahiplerine hayvanlarını beslemek için kullandıkları yem veya mama tipi sorularak kaynak tabanlı bir değerlendirme yapılmıştır. Hayvan tabanlı değerlendirme olarak ise, kedi ve köpeklerde vücut kas ve yağ dokusunun miktarı gözlem ve palpasyon ile incelenerek beden kondisyon skoru değerlendirmesi yapılmıştır. Hayvanlar beden kondisyon skoruna göre zayıf, normal ve şişman olarak kodlanmıştır (Barnard ve ark., 2014, Welfare Quality, 2009) (Tablo 2.2 ve Şekil 2.1).

2.1.3. İyi Barındırma Prensibi İçin Yapılan Değerlendirmeler

İyi barındırma prensibi yönünden idare ve kaynak tabanlı refah değerlendirmeleri yapılmış, bunun için hayvan sahiplerden kedi veya köpekler için ev ortamında uygulanan kısıtlamalar ile günlük olarak dışarıya çıkarma veya açık alanda egzersiz yaptırma süreleri öğrenilmiştir. Ayrıca hayvanların kullandıkları

tuvalete ilişkin bilgiler alınmıştır. İyi barındırma prensibi için hayvan tabanlı ölçüm ise beden temizlik skoru ile gerçekleştirilmiştir. Bu değerlendirme için, kedi ve köpekler ayakta iken hayvanların tüyleri elle kontrol edilerek incelenmiş ve tüylerin temizliği, ıslak olup olmadığı veya tüyler arasında toz ve benzeri yabancı maddeler olup olmadığı kontrol edilmiştir. Parlak, yumuşak ve kuru tüyler temiz olarak kodlanmış, tüylerde dışkı, çamur veya başka kirletici bulaşmaların derecesine göre az kirli veya çok kirli olarak skorlanmıştır (Tablo 2.2 ve Şekil 2.2).

Tablo 2.1. Kedi ve köpeklerde kullanılan hayvan refahı değerlendirme protokolü

Refah Prensipleri	Refah Kriterleri	Ölçümler
İyi Besleme	Uzun süre aç bırakılmama	Yem tipi, beden kondisyon skoru
İyi Barındırma	Dinlenme alanında konfor Kolay hareket edebilme	Beden temizlik skoru, tuvalet Barınma alanında kısıtlama, başka pet hayvanı varlığı, seyahatte bırakılma, egzersiz
İyi Sağlık	Yaralanma yokluğu Hastalık yokluğu Yönetim uygulamalarına bağlı ağrı yokluğu	Topallık, kemik, eklem ve patilerin durumu Klinik değerlendirmeler (baş bölgesi, kas-iskelet sistemi, ürogenital sistem, solunum sistemi, dolaşım sistemi, sinir sistemi, lenf nodülleri) Beden modifikasyonları, vücut duruş problemi
Uygun Davranış	Sosyal davranışlarını sergileyebilme Diğer davranışları sergileyebilme İyi insan-hayvan etkileşimi Pozitif duygusal durum	Evde başka hayvan varlığı Anormal davranışların varlığı, Egzersiz, insan-hayvan etkileşimi, hayvanın karakteri, Duygusal durum profili

2.1.4. İyi Sağlık Prensibi İçin Yapılan Değerlendirmeler

İyi sağlık prensibi yönünden idare tabanlı hayvan refahı değerlendirmeleri kapsamında hayvan sahiplerinden kedi veya köpeklerin veteriner kontrolüne götürülme sıklığı, parazit tedavisi yaptırma sıklığı ve aşıların yapılmasına ilişkin bilgiler alınmıştır. İyi sağlık prensibi yönünden hayvan tabanlı değerlendirmeler için kedi ve köpeklerde klinik muayene ve değerlendirme yapılmıştır. Klinik değerlendirmeler veteriner hekimler tarafından yapılmıştır. Bu kapsamda, baş bölgesinde (göz ve kulaklar, burun, ağız mukozası, diş eti, dişler ve tonsiller), kas ve iskelet sistemi (kas, kemik, pati ve eklemler), ürogenital sistem (anüs, vulva, testis, meme ve penis), solunum, dolaşım ve sinir sistemi ile lenf nodülleri için standart klinik muayene yapılmıştır. Ayrıca hayvanlar vücut duruş problemi (denge problemi veya bozuk tenasüp, vs) ile ishal tablosu yönünden de muayene edilmiştir.

2.1.5. Uygun Davranış Prensibi Yönünden Yapılan Değerlendirme

Araştırmada, kedi ve köpek sahiplerine hayvanlarına sosyal davranışlarını sergileyemeyecek şekilde hareket ve alan kısıtlaması yapıp yapmadığı veya günlük eksersiz sağlayıp sağlamadığı, hayvanın evde başka bir pet hayvanı ile birlikte yaşayıp yaşamadığı gibi sorular sorulmuş ve yanıtlar kaydedilmiştir.

Uygun davranış prensibi yönünden yapılan hayvan refahı değerlendirmeleri kapsamında kedi ve köpekler bireysel olarak 5'er dakika süresince gözlemlenmiş, elde edilen gözlem ve izlenimlere göre kedi ve köpeklerde anormal davranış varlığına (aktif tekrarkan veya diğer dürtüsel anormal davranışlar) ilişkin değerlendirme yapılmıştır. Gözlem süresince herhangi bir anormal davranış sergilememiş olan kedi ve köpek sahiplerine ayrıca Tablo 2.2'de verilen anormal davranışları gözlemleyip gözlemedikleri sorulmuş ve en az bir tanesini sergileyen hayvanların anormal davranış sergilediği kabul edilmiştir. Ayrıca kedi ve köpeklerin insana yaklaşımı ve insana karşı reaksiyonu gözlenmiş ve hayvan-insan etkileşiminin durumu (tepkisiz, korkmuş, savunma taaruzu veya saldırgan taaruz sergileme) değerlendirilmiştir (Tablo 2.2).

Şekil 2.1. Araştırmada kullanılan beden kondisyon skoru ölçęđi

Zayıf

Normal

Şişman

Şekil 2.2. Araştırmada kullanılan vücut temizlik skoru ölçeği

Temiz

Az kirli

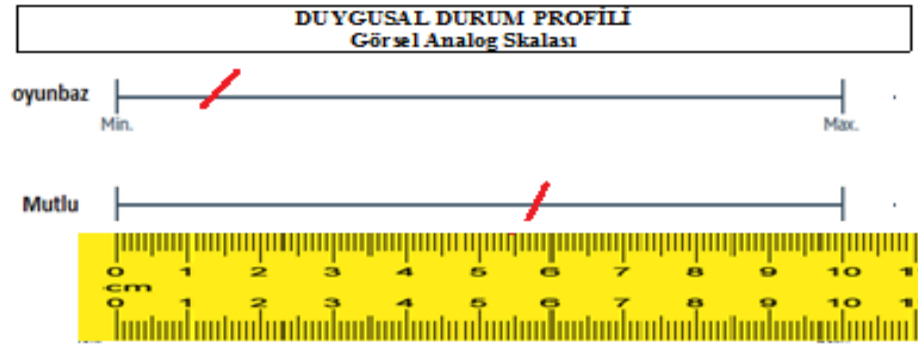

Çok kirli, ıslak veya yıpranmış

Hayvan tabanlı diğer bir değerlendirme kedi ve köpeklerin duygu durumunun analizi için yapılmıştır. Kedi ve köpekler bireysel olarak 10 ar dakika süre ile gözlenmiş ve Tablo 2.3’de sunulan duygusal durum profillerinin değerlendirilmesi için Görsel Analog Skalası uygulanmıştır. Görsel Analog Skalası ile her bir hayvanın ölçekte bulunan 12 duygu durumunun her birisini ne ölçüde taşıdığı değerlendirilmiştir ve her bir duygu durumu için varılan kanaat 1 ile 10 cm uzunluğundaki diagram üzerinde işaretlenmiştir. Bu değerlendimenin yapılışı Şeki 2.3’de gösterilmiştir.

Şekil 2.3. Araştırmada kullanılan Görsel Analog Skalası’nda duygu profili için yapılan değerlendirme şekli

Tablo 2.2. Araştırmada uygulanan hayvan tabanlı hayvan refahı değerlendirmelerine ait skorların açıklamaları

Özellik	Skor	Açıklama
Beden Kondisyon Skoru	<i>Zayıf</i>	Çok zayıf kaburgalar, pelvis ve bel omurlarının çıkıntıları kolayca görülebilir, kas kütlesi azalmış.
	<i>Normal</i>	Aşırı yağ dokusu yoktur, yukarıdan bakıldığında bel aşırı ince görünmez, yandan bakıldığında karın kavitesi düzgündür.
	<i>Şişman</i>	Aşırı yağ birikimi vardır, kaburgalar gözle fark edilemez, boyun bölgesinde yağ birikimi görülür, üstten bakıldığında bel oyuntusu fark edilemez, yandan bakıldığında abdominal şişkinlik görülür.
Beden Temizlik Skoru	<i>Temiz</i>	Tüyler temiz, kuru, idrar veya dışkı yoktur
	<i>Az kirli</i>	Tüyler kısmen ıslak, hafif oranda dışkı veya çamur ile kirli
	<i>Çok kirli</i>	Tüyler ıslak, dışkı veya çamur ile kirli vücut kısımları yaygın.
İnsan-hayvan etkileşimi skoru	<i>Tepki yok</i>	Yabancı birisi ile karşılaştığında, korku ya da saldırganlık belirtisi göstermez, duruş tarafsızdır, yabancı kişiyi görerek rahatlar ya da göz ardı eder
	<i>Korkmuş</i>	Yabancı birisi ile karşılaştığında, korku işareti olan vücutta düşük ya da çok düşük duruş görülür, yabancı kişi ile arasındaki mesafeyi açmak ister veya ondan saklanır, kulaklar arkaya gider, kısa ve dolaylı göz teması yapar, kuyruk aşağıda sarkık ya da bacaklar arasında tutturulur.
	<i>Savunma saldırısı</i>	Yabancı birisi ile karşılaştığında, korku ve savunmacı saldırganlık belirtisi olarak vücut alçaltılır, kulaklar arkaya, ağız gergin, burun kısalmış, dişler görünür, kuyruk aşağıda veya bacaklar arasında sıkışmış, pupil genişlemiştir.
	<i>Taarruz saldırısı</i>	Yabancı birisi ile karşılaştığında, saldırganlık belirtisi olarak vücut ileri doğru tutulmuş, kuyruk sert ve kaldırılmış, kulaklar öne bakıyor, dişleri görünüyor, dudakları kıvrık, gözler sabit bakışlı, pençeler açık.
Topallık Skoru	<i>Normal yürüyüş</i>	Düzgün, zinde ve yürüyüşünde topallık gözlemlenmeyen
	<i>Hafif topal</i>	Hafif topallayarak yürüyebilen
	<i>Çok topal</i>	Kısmen veya tamamen yürüyüş güçlüğü çeken
Anormal davranışlar	<i>Aktif tekrarlanan</i>	Kendi etrafında tekrarlanan dönüşler Duvara veya kapıya tekrarlayan atlayışlar Kendine yönelik veya etraftaki kişi ve hayvanlara yönelen saldırganlık
	<i>Diğer dürtüsel</i>	Çevredeki nesnelere yönelik tekrarlanan anlamsız davranışlar Zemini yalama, yemlik, yatak veya oyuncakları ısırma veya kemirme

Tablo 2.3. Kedi ve köpeklerde incelenen duygu durum profili

Duygular	Açıklama
Oyunbaz	Neşeli, eğlence ve oyun peşinde, diğer hayvanları oyuna teşvik edici
Mutlu	Memnun, hoşnut , çevresine uyumlu ve çok keyifli
Arkadaş canlısı	İnsanlara ve diğer hayvanlara karşı açık, girişken, temas ve etkileşim arayışı içinde
Kendine güvenli	Çevresi üzerinde iyi bir kontrolü var ve strese karşı drençli
Sinirli, gergin	Sinirli, gergin, huzursuz, endişeli ve çabuk heyecanlanır
Güvensiz	Kendinden emin değil, güvensiz, şüpheli, tereddüt ve çelişkili davranışlı
Endişeli, huzursuz	Korkulu ve endişeli, çevresine yerleşme ve uyum güçlüğü içinde, stres belirtileri sergiler
Gürültücü, yaygaracı	Açık gözlü, meraklı, dış uyaranlara dikkatli ve istekli
İlgi peşinde	Hiç durmadan hareket eder, aşırı havlar, testi yapan kişiye yönelir
Tetikte olan	İnsanların dikkatini çeker, çoğu zaman etkileşim arar
Sessiz	Sessiz, tepkisiz, hafif depresif, çevresiyle etkileşime girmez
Rahat	Sakin, endişesiz, kolay idare edilir, çevresine kolay uyum gösterir

2.2. Pet Hayvanı Sahiplerinin Hayvan refahına ilişkin Algı ve Tutumunun Belirlenmesi

Araştırmanın ikinci alamasının evrenini İzmir, Ankara ve Afyon’da kedi ve köpek sahipleri oluşturmuştur. Araştırma, hayvan refahı değerlendirmesi yapılan 140 pet hayvanının sahipleri de dahil olmak üzere, farklı yaş, eğitim, cinsiyet ve meslek gruplarına mensup olan 916 kedi veya köpek sahibi ile yürütülmüştür.

Kedi ve köpek sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumunun ölçülmesi amacıyla Kılıç ve Bozkurt (2014) tarafından geliştirilen hayvan refahı algı ve tutum ölçeği kullanılmıştır. Hayvan refahı algı ve tutum ölçeği tüm pet hayvanı sahipleri ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilerek uygulanmıştır. Beşli Likert tipi derecelendirme kullanılan hayvan refahı tutum ölçeği Bilişsel boyut (cognitive), duyuşsal veya duygusal boyut (emotional/affective) ve davranışsal boyut (behavioral) olmak üzere üç boyutta ele alınmıştır. Hayvan refahını etkileyen

faktörlere ilişkin algı ölçeğinde ise barınak şartları, beslenme şartları, personel şartları, sağlık şartları ve diğer şartlar olmak üzere beş bölüm yer almıştır.

2.3.İstatistik Analiz

Araştırmada hayvan refahı değerlendirmeleri yapılan kedi ve köpeklere ait genel özelliklere (cinsiyet, yaş, kimliklendirme ve ilgili belgeler ile hayvan sahiplerinin kaçınıcı pet hayvanı olduğu,pet hayvanı sahiplenme süresi ve kaynağı, ölen hayvanını ne yaptığı) ilişkin elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistiki yöntemler (ortalama, standart hata, yüzde dağılımlar) kullanılmıştır. İncelenen nicel veriler yönünden ikili grup karşılaştırmalarında Independent-Samples T testi, çoklu grup karşılaştırmalarında One-way ANOVA testi uygulanmıştır. Nitel verilerin değerlendirmesinde ki-kare testi kullanılmıştır.

Araştırmada pet hayvan sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutum anketi ile elde edilen veriler SPSS 18.0 paket proramı ile analiz edilmiş olup, bireysel özellikler frekans ve yüzde dağılımlar, pet hayvan sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumu ise dağılımların yanısıra aritmetik ortalama ve standart sapma ile betimlenmiştir (Ural ve Kılıç, 2013).

3.BULGULAR

3.1.Kedi ve Köpeklerde Hayvan Refahına İlişkin Bulgular

3.1.1.Kedi ve Köpekler Hakkında Genel Bilgiler

Araştırmaya dahil edilen pet hayvanlarının %50,7'sini kedi ve % 49,3'ünü köpek oluşturmuştur. Tüm hayvanların % 44,3'ü erkek ve %55,7'si ise dişidir. Kedilerde % 54,9 ile erkek ve köpeklerde %66,7 ile dişi hayvanların daha fazla olduğu belirlenmiştir. Hayvanların hiç birisinde kulak küpesine bulunmazken sadece 1 kedide çip belirlenmiştir. Hayvanların hiç birisi için pasaport düzenlenmemiş olduğu görülmüştür. Bununla birlikte pet hayvanların %11,5'inde kimlik belgesi, %88,5'inde veteriner sağlık sertifikasının bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo 3.1).

Hayvan refahı değerlendirmesi yapılan kedi ve köpeklerde yaş ve sahiplenilmeye ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 3.2'de verilmiştir. Pet hayvanlarının (kedi ve köpeklerin) ortalama yaşı 3,71 ve 3,16 yıl olarak hesaplanmıştır. Kedilerin tüm yaşamına yakın bir süre boyunca aynı kişinin sahipliğinde yaşadığı (3,18 yıl) görülmüş, bu süre köpeklerde 2,52 yıl olarak belirlenmiştir. Nitekim kedi sahiplerinin daha önce sahiplendiği hayvan sayısının (ortalama 3,57 adet) köpek sahiplerine (ortalama 4,75) göre daha az olduğu belirlenmiştir.

Pet hayvan sahiplerinin %67,6'sı çocukken de pet hayvanının olduğunu bildirmiştir. Araştırmada kedi veya köpeği olan hayvan sahiplerinin %49,3'ünün aynı zamanda ikinci bir pet hayvanına daha sahip olduğu tespit edilmiştir. Pet hayvanı sahiplerinin en önemli sahiplenme nedeni olarak bildirdiği gerekçeler arasında %76,4 oranı ile arkadaş ve dost kazanma ilk sırada yer alırken, %15,7 oranında korunma amacı ve %7,9 oranı ile diğer nedenlerin geldiği belirlenmiştir. Pet hayvanını nereden aldınız sorusuna hayvan sahipleri en çok başka insanlardan aldığını (%50,7) bildirmiş ve bunu sokaktan (%27,9) aldığını ifade eden sahipler izlemiştir (Tablo 3.3). Ayrıca "Barnaktan hayvan alır mısınız?" sorusu yöneltilen hayvan sahiplerinin %73,4'ü olumlu yanıt verirken %26,6'sı tercih etmeyeceğini

bildirmiştir. Araştırmada görüşülen hayvan sahiplerinin %43,8'inin daha önce kedi veya köpeğinin öldüğü ve neredeyse tüm ölü hayvanların gömüldüğü anlaşılmıştır.

Tablo 3.1. Kedi ve köpeklerde cinsiyet, kimliklendirme ve belgelere ilişkin bulgular

Özellik	Grup	Kedi		Köpek		GENEL	
Pet hayvanın cinsiyeti	Erkek	39	54,9	23	33,3	62	44,3
	Dişi	32	45,1	46	66,7	78	55,7
Belgeler	Kimlik belgesi	9	12,7	8	10,4	17	11,5
	Sağlık Sertifika	62	87,3	69	89,6	131	88,5
	Pasaport	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Tablo 3.2. Hayvan refahı değerlendirilmesi yapılan kedi ve köpeklerde yaş ve sahiplenilmeye ilişkin bulgular

Özellik	Kedi			Köpek		
	X	\pm	$S_{\bar{x}}$	X	\pm	$S_{\bar{x}}$
Pet hayvanın yaşı	71	3,71	0,39	69	3,18	0,36
Ne kadar süredir sahibinde	71	3,18	0,39	69	2,52	0,33
Sahibinin kaçınıcı hayvanı	70	3,57	0,51	69	4,75	0,67

3.1.2. İyi Besleme Prensipli Yönünden Hayvan Refahı Değerlendirmesine İlişkin Bulgular

Kedi ve köpeklerin beslenme şartlarına bağlı refah koşullarının değerlendirilmesi amacıyla yapılan beden kondisyon skoru değerlendirmesinin sonuçları Tablo 3.4'de verilmiştir. Beden kondisyon skoru grupları arasındaki farklar hayvan türüne göre önemsiz bulunmuştur. Bununla birlikte kedi ve köpeklerin %29,3'ünün zayıf yada şişman olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.3. Refahı değerlendirilen kedi ve köpeklerin sahiplenilmesine ilişkin bulgular

Özellik	Grup	Kedi		Köpek		GENEL	
		n	%	n	%	n	%
Sahibin önceki pet hayvanı türü	Kedi	20	74,1	5	11,4	25	35,2
	Köpek	4	14,8	34	77,3	38	53,5
	Kuş	3	11,1	4	9,1	7	9,9
	Kaplumbağa	0	0,0	1	2,2	1	1,4
Hayvanının alındığı yer	Petshop	4	5,7	9	13,6	13	9,6
	Barınak	14	20,0	0	0,0	14	10,3
	Başka birisi	40	57,1	29	43,9	69	50,7
	Sokak	10	14,3	28	42,4	38	27,9
Barınaktan hayvan sahiplenme	Çiftlik	2	2,9	0	0,0	2	1,5
	Sahiplenir	54	77,1	48	69,6	102	73,4
Sahibinin ölen hayvanı	Sahiplenmez	16	22,9	21	30,4	33	26,6
	Var	30	44,1	30	43,5	60	43,8
Ölü hayvanlar ne yapıldı	Yok	38	55,9	39	56,5	77	56,2
	Gömüldü	22	100	27	93,1	49	96,1
Ölü hayvanlar ne yapıldı	Bağışlandı	0	0,0	2	6,9	2	3,9

Kedi ve köpeklere verilen yem tipleri arasındaki fark önemli ($P<0,05$) bulunmuştur. Sahiplerinin bildirişlerine göre, kedi ve köpeklerin %34,0'ünün kuru yem, %20'sinin kuru ve ıslak yem, %16,3'ünün kuru yem ve evde hazırlanan

yiyecek (ev artıkları da dahil) beslendiği, % 25,5'inin de kuru ve yaş yemler ile evde hazırlanan yiyecekler şeklinde karma bir diyetle beslendiği belirlenmiştir (Tablo 3.4).

3.1.3.İyi Barındırma Prensibi Bakımından Refah Değerlendirmesine İlişkin Bulgular

Araştırmada, sahiplerin bildirimlerine göre, pet hayvanı olarak sahiplenilen kedi ve köpeklerin barındırıldıkları alanlarda kısıtlamanın olup olmadığı, açık hava egzersizi sağlanma durumu, günlük egzersiz süresi ve hayvan sahiplerinin seyahatleri sırasındaki hayvanların nerede kaldığına ilişkin elde edilen sonuçlar Tablo 3.5'de gösterilmiştir. Barındırma alanında hayvanların kısıtlanması ($P<0,001$) ve açık havada egzersiz yaptırma ($P<0,001$) ile ilgili bulguların hayvan türü grupları arasında önemli düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Kedilerin %35,2'sinin ve köpeklerin %81,2'sinin evde barındırıldığı, kedilerin %36,6'sının ve köpeklerin %10,1'inin ise bahçede barındırıldığı ve çeşitli ölçülerde kısıtlandığı tespit edilmiştir. Kedilerin %28,2'sinin ve köpeklerin %8,7'sinin ev veya bahçeye istedikleri zaman girip çıktığı ve hiç bir kısıtlamanın olmadığı tespit edilmiştir.

Açık havada hareket ve egzersiz imkanı verilen hayvan oranının kedilerde % 95,8 ve köpeklerde %31,9 olduğu belirlenmiştir. Toplam egzersiz süresi hayvan türleri arasında önemli şekilde farklılık göstermiş ($P<0,01$), kedilerde 8,4 saat/gün ve köpeklerde 2,2 saat/gün olarak hesaplanmıştır. Hayvan sahiplerinin seyahatleri sırasında kedilerin %52,1'inin ve köpeklerin %39,2'inin sahibi ile birlikte götürüldüğü belirlenmiştir (Tablo 3.5).

Barındırma koşullarının hayvan refahına etkisini değerlendirmek üzere yapılan tüy temizlik değerlendirmesi ve tuvalet kullanımına ilişkin bulgular Tablo 3.6'da verilmiştir. Tüy temizlik skoru sonuçları bakımından kedi ve köpek grupları arasındaki fark istatistiki olarak önemli ($P<0,001$) bulunmuştur. Az kirli ve çok kirli kedi oranları %35,2 iken aynı oran köpeklerde %11,6 olmuştur.

Pet hayvanlar için kullanılan tuvalet özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 3.6'da gösterilmiştir. Tuvalet tipi için elde edilen sonuçlar hayvan türü grupları

arasında önemli ($P<0,001$) ölçüde farklılık göstermiştir. Tuvalet olarak kedilerin %98,6'sı için kum kullanıldığı, köpeklerin %68,1'inin tuvalet ihtiyacı için park ve bahçeye çıkarıldığı belirlenmiştir.

Tablo 3.4. Kedi ve köpeklerde iyi beslemeye ilişkin yapılan refah değerlendirmelerine ilişkin bulgular

Özellik	Grup	Kedi		Köpek		GENEL		P
		n	%	n	%	n	%	
Beden kondisyon skoru	Zayıf	9	12,7	10	14,5	19	13,6	-
	Normal	52	73,3	47	68,1	99	70,7	
	Şişman	10	14,0	12	17,4	22	15,7	
Yem tipi	Kuru yem	21	29,6	27	38,5	48	34,0	*
	Islak yem	2	2,8	0	0,0	2	1,4	
	Ev yemeği	1	1,5	3	4,3	4	2,8	
	Kuru ve ıslak yem	11	15,5	17	24,3	28	20,0	
	Kuru yem ve yemeği	10	14	13	18,6	23	16,3	
	Hepsi karışık	26	36,6	10	14,3	36	25,5	

Tablo 3.5. Kedi ve köpeklerde barındırma alanı, egzersiz ve seyahat sırasındaki uygulamalara ilişkin bulgular

Özellik	Grup	Kedi		Köpek		P
		n	%	n	%	
Barındırma alanında kısıtlama	Evde	25	35,2	56	81,2	***
	Bahçe	26	36,6	7	10,1	
	Kısıtlanmıyor	20	28,2	6	8,7	
Açık hava egzersizi	Var	68	95,8	22	31,9	***
	Yok	3	4,2	46	66,7	
Seyate çıkıldığında	Yanında götürüyor	37	52,1	27	39,1	-
	Evde bırakıyor	34	47,9	42	60,9	
Açık hava egzersiz süresi (saat/gün)		8,4 ± 1,0		2,2 ± 0,64		**
P<0,01		*P<0,001		- : Önemli değil		

Tablo 3.6. Barındırma koşullarının hayvan refahına etkisini değerlendirmek üzere yapılan tüy temizlik skoruna ve tuvalet kullanımına ilişkin bulgular

Özellik	Grup	Kedi		Köpek		GENEL		P
		n	%	n	%	n	%	
Tüy temizlik skoru	Temiz	46	64,8	61	88,4	107	76,4	***
	Az kirli	19	26,7	6	8,7	25	17,9	
	Çok kirli	6	8,5	2	2,9	8	5,7	
Tuvalet	Kum	69	98,6	10	14,5	79	56,8	***
	Park-Bahçe	0	0	47	68,1	47	33,8	
	Tuvalet	1	1,4	12	17,4	13	9,4	

***P<0,001

3.1.4.İyi Sağlık Prensipli Bakımından Refah Değerlendirmesine İlişkin Bulgular

Araştırmada pet hayvanlarının düzenli veteriner hekim kontrolleri ile endoparazit ve ektoparazit parazitler tedavilerine ilişkin bulgular Tablo 3.7’de verilmiştir. Düzenli veteriner hekim ziyareti ile düzenli ektoparazit ve endoparazit tedavisinin yapılması bakımından kedi ve köpekler arasındaki fark önemsiz bulunmuştur. Kedilerin % 42,3’ünde ve köpeklerin %52,2’ünde düzenli olarak ektoparazit tedavisi yapıldığı, yine kedilerin %43,7’ünde ve köpeklerin %44,9’unda düzenli endoparazit tedavisinin yapıldığı belirlenmiştir. Pet hayvanlarının tümünde kuduz aşısı yaptırılmıştır.

Kedilerde bedensel problem (cerrahi uygulamalar, hastalık veya yaralanmalar sonucunda oluşan ve hayvanların hareketlerinde kalıcı güçlük yaratan bedensel kusurlar) görülme oranı %14,1 iken bu oran köpeklerde %2,9 olarak belirlenmiş, bu özellik yönünden hayvan türleri arasındaki farklar önemli ($P<0,05$) bulunmuştur. Modifikasyon yapılmış kedi oranı % 8,8 iken modifikasyon yapılmış köpeğe rastlanmamıştır (Tablo 3.7).

Tablo 3.7. Kedi ve köpeklerde düzenli parazit tedavisi, modifikasyonlar ve bedensel problemleri ne ilişkin ilişkin bulgular

Özellik	Kedi		Köpek		P	
	n	%	n	%		
Ektoparazit tedavi	Evet	30	42,3	36	52,2	-
	Hayır	41	57,7	33	47,8	
Endoparazit tedavi	Evet	31	43,7	31	44,9	-
	Hayır	40	56,3	38	55,1	
Bedensel problem	Var	10	14,1	2	2,9	*
	Yok	61	85,9	67	97,1	
Modifikasyon	Var	5	8,8	0	0,0	-
	Yok	52	91,2	32	100,0	
Veteriner bakım sıklığı		69	4,33±0,20	68	4,57±0,25	-

* $P<0,05$ - : Önemli değil

İyi sağlık prensibi yönünden hayvan tabanlı değerlendirmelerden topallık skoruna ilişkin bulgular Tablo 3.8’de verilmiştir. Hayvanların % 83,5’inde topallık görülmemiş, % 5,7’sinde hafif topallık belirlenmiş ve %10,8’inde çok topallık belirlenmiştir. Topallık skoru bakımından kedi ve köpekler arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Pet hayvanlarında standart klinik muayene sonuçları Tablo 3.9’da verilmiştir. Hayvanlarda yapılan baş bölgesi klinik muayenesinde göz, kulak, burun, ve dişlerin sağlığı yönünden kedi ve köpek grupları arasında önemli farklılıklar bulunamamış ancak ağız mukozası ($P<0,05$), diş eti ($P<0,01$) ve tonsillerde ($P<0,05$) tespit edilen klinik bulgular yönünden önemli farklılıklar belirlenmiştir. Ağız mukozası, diş eti ve tonsillerde lezyon tespit edilen hayvan oranı kedilerde toplam %26,8 iken köpeklerde toplam %1,4 olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.8. Kedi ve köpeklerde topallık skorlarına ilişkin bulgular

Özellik	Grup	Kedi		Köpek		GENEL		P
		n	%	n	%	n	%	
Topallık	Yok	55	77,5	61	89,7	116	83,5	
	Az total	6	8,5	2	2,9	8	5,7	-
	Çok total	10	14,0	5	7,4	15	10,8	

- : Önemli değil

Hayvanların kas ve iskelet sistemlerine ilişkin standart muayene sonuçları Tablo 3.9’da verilmiştir. Eklemelerinde lezyon tespit edilen kedi oranı %8,1 iken hiç bir köpekte eklem lezyonu tespit edilmemiştir ($P<0,05$). Kemik, kas ve patilerde tespit edilen lezyonlar bakımından kedi ve köpek grupları arasındaki farklar önemsiz bulunmuştur.

Urogenital sistemin standart muayenesine ilişkin sonuçlar bakımından kedi ve köpekler arasındaki farklar istatistiki olarak önemsiz bulunmuştur (Tablo 3.9). Bununla birlikte köpeklerin %1,5'inde testis, kedilerin %3,1'inde memede lezyonlar tespit edilmiştir.

Standart klinik muayenede solunum ve dolaşım sistemleri (kedilerde % 7,7 ve 1,8 ve köpeklerde %6,3 ve 0,0) ile sinir sistemi (kedi ve köpeklerde % 5,4 ve 0,0) lezyonları bakımından hayvan türü grupları arasındaki farklar önemsiz bulunmuştur. Vücut duruş problemi belirlenen kedi (%6,7) oranının köpeklere göre (%0,0) istatistiki olarak önemli ($P<0,05$) derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kedilerin %7,4'ünde ve köpeklerin %1,6'sında ishal tablosu belirlenmiş ancak türler arasındaki farklılık istatistiki olarak önemsiz bulunmuştur (Tablo 3.9)

Tablo 3.9. Kedi ve köpeklerde standart klinik muayeneye ilişkin bulgular

Özellik	Grup	Kedi				Köpek				P
		Var		Yok		Var		Yok		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
Baş bölgesinde klinik muayene bulguları	Gözde	3	4,2	68	95,8	4	5,8	65	94,2	-
	Kulaklar	3	4,3	67	95,7	2	2,9	67	97,1	-
	Burun	3	4,2	68	95,8	4	5,8	65	94,2	-
	Ağız mukozası	6	8,5	65	91,5	1	1,4	68	98,6	*
	Diş eti	8	11,3	63	88,7	0	0,0	69	100,0	**
	Dişler	8	11,3	63	88,7	3	4,3	66	95,7	-
	Tonsiller	5	7,0	66	93,0	0	0,0	69	100,0	*
Kas-iskelet sistemi muayene bulguları	Eklemler	5	8,1	57	91,9	0	0,0	58	100,0	*
	Kemik	5	7,8	59	92,2	1	1,6	63	98,4	-
	Kas	5	7,7	60	92,3	1	1,5	65	98,5	-
	Pati	3	4,6	62	95,4	0	0,0	66	100,0	-
Ürogenital sistemi muayene bulguları	Anüs	0	0,0	65	100,0	0	0,0	66	100,0	-
	Vulva-testis	0	0,0	65	100,0	1	1,5	64	98,5	-
	Meme -penis	2	3,1	63	96,9	0	0,0	64	100,0	-
Solunum sistemi muayene bulguları		5	7,7	60	92,3	4	6,3	60	93,8	-
Dolaşım muayene bulguları		1	1,8	54	98,2	0	0,0	44	100,0	-
Sinir sistemi muayene bulguları		3	5,4	53	94,6	0	0,0	45	100,0	-
Lenf nodülleri muayene bulguları		1	1,4	69	98,6	2	2,9	67	97,1	-
Vücut duruş problemi		4	6,7	56	93,3	0	0,0	53	100,0	*
İshal		5	7,4	63	92,6	1	1,6	63	98,4	-

*P<0,05

**P<0,01 - : Önemli değil

3.1.5.Uygun Davranış Prensipli Bakımından Refah Değerlendirmesine İlişkin Bulgular

Kedi ve köpeklerde insan-hayvan etkileşimi ile hayvan sahibinin kendi pet hayvanının karakteriyle ilgili değerlendirmesine ilişkin sonuçlar Tablo 3.10'da gösterilmiştir. Her iki parametre için de kedi ve köpekler arasındaki farklar istatistiki olarak önemsiz bulunmuştur.

İnsan-hayvan etkileşimi skorları kedilerin %36,6'sında tepkisiz, %31,0'inde korkmuş, %21,1'inde savunma taaruzu gösterme ve % 11,3'ünde ise saldırı taaruzu gösterme şeklinde tespit edilmiştir. Köpeklerin %49,3'ünde tepkisiz, %30,4'ünde korkmuş, %17,4'inde savunma taaruzu gösterme ve % 2,9'unda saldırı taaruzu gösterme şeklinde belirlenmiştir. Hayvan sahiplerinin kendi hayvanlarına ilişkin yaptıkları karakter değerlendirmelerine göre kedilerin %69,0'unun neşeli ve dost, %7,0'sinin utangaç ve nötr, % 9,9'unun içine kapanık, %8,5'inin sinirli ve kendisini sevdirmez ve %5,6'sının sinirli ve saldırgan karakter özelliği gösterdiği tespit edilmiştir. Köpeklerin %79,7'sinin neşeli ve dost, %5,8'inin utangaç ve nötr, %8,7'sinin içine kapanık, %4,3'ünün sinirli ve kendisini sevdirmez ve %1,5'inin sinirli ve saldırgan karakter özelliği taşıdığı belirlenmiştir.

Kedi ve köpeklerde Görsel Analog Skalası kullanılarak yapılan gözlem ve değerlendirmelerin sonucunda tespit edilen duygu durum profiline ilişkin bulgular Tablo 3.11'de verilmiştir. Her bir duygu durumunun hayvanlarda ne ölçüde var olduğuna ilişkin oluşan kaanat 1 ile 10 puan arasında puanlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, gürültücü ve yaygaracı ile sessiz duygu durumları için kedi ve köpekler arasındaki farklar istatistiki olarak önemli ($P<0,05$) bulunmuştur. Gürültücü ve yaygaracı ile sessiz duygu durumu puanları kedilerde 2.13 ve 4.28, köpeklerde ise 0,95 ve 5,86 olarak belirlenmiştir. Kedi ve köpeklerde duygusal durum profilineki diğer duygular olan oyunbaz (6,23 ve 5,09), mutlu (6,80 ve 6,93), arkadaş canlısı (6,73 ve 6,32), kendine güvenli (6,11 ve 5,78), sinirli ve gergin (2,28 ve 2,54), güvensiz (2,36 ve 2,58), endişeli ve huzursuz (2,61 ve 2,96), ilgi çekme arzusu (4,71 ve 4,09), tetikte ve kaygılı (3,85 ve 4,32) ve rahat (4,59 ve 4,86) duygu durumları bakımından türler arası farklar istatistiki olarak özemsiz bulunmuştur.

Tablo 3.10. Kedi ve köpeklerde insan-hayvan etkileşimi ile hayvan sahibinin pet hayvanının karakteriyle ilgili değerlendirmelerine ilişkin bulgular

Özellik	Grup	Kedi		Köpek		GENEL		P
		n	%	n	%	n	%	
İnsan-hayvan etkileşimi skoru	Tepkisiz	26	36,6	34	49,3	60	42,9	
	Korkmuş	22	31	21	30,4	43	30,7	-
	Savunma taaruzu var	15	21,1	12	17,4	27	19,3	
	Saldırı taaruzu var	8	11,3	2	2,9	10	7,1	
Hayvan sahibinin pet hayvanın karakterine ilişkin değerlendirmesi	Neşeli ve dost	49	69	55	79,7	104	74,3	
	Utangaç ve nötr	5	7	4	5,8	9	6,4	
	İçine kapanık	7	9,9	6	8,7	13	9,3	-
	Sinirli, kendini sevdirmez	6	8,5	3	4,3	9	6,4	
	Sinirli ve saldırgan	4	5,6	1	1,5	5	3,6	

- : Önemli değil

Tablo 3.11. Kedi ve köpeklerde duygusal durum profiline ilişkin bulgular

Özellik	Grup	Kedi			Köpek			P
		n	\bar{X}	Sx	n	\bar{X}	Sx	
Duygusal durum profili	Oyunbaz	71	6,23	0,44	69	5,09	0,48	-
	Mutlu	71	6,80	0,40	69	6,93	0,41	-
	Arkadaş canlısı	71	6,73	0,40	69	6,32	0,44	-
	Kendine güvenli	71	6,11	0,43	69	5,78	0,44	-
	Sinirli ve gergin	71	2,28	0,32	69	2,54	0,37	-
	Güvensiz	71	2,36	0,33	69	2,58	0,38	-
	Endişeli ve huzursuz	67	2,61	0,33	56	2,96	0,46	-
	Gürültücü ve yaygaracı	71	2,13	0,33	69	0,95	0,20	*
	İlgi çekme arzusu	71	4,71	0,44	67	4,09	0,47	-
	Tetikte ve kaygılı	55	3,85	0,41	33	4,32	0,60	-
	Sessiz	57	4,28	0,50	33	5,86	0,61	*
	Rahat	56	4,59	0,49	38	5,86	0,55	-

*P<0,05

-:Önemli değil

3.2.Pet Hayvanı Sahiplerinin Hayvan Refahına İlişkin Algı ve Tutumları

3.2.1.Pet Hayvan Sahiplerinin Bireysel Özelliklerine İlişkin Bulgular

3.2.1.1.Sosyo-Demografik Özellikler

Araştırmada hayvan refahı algı ve tutum ölçeğini yanıtlayan toplam 916 pet hayvanı sahibinin bireysel özelliklerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3.12'de verilmiştir. Hayvan sahiplerinin %55,3'ünün kedisi ve %44,7'sinin köpeği olduğu belirlenmiştir. Kedi ve köpek sahiplerinin %63,3'ü kadın, %36,7'si erkek; %5,2'si 18 yaşından küçük, %51,0' i 19-25 yaş, %22,4'ü 26-32 yaş, %9,6' s 33-39 yaş, %7,3'ü 40-50 yaş ve % 4,5'i 51 ve daha üstü yaşta olduğu belirlenmiştir. Pet hayvanı sahiplerinin %3,4'ünün ilköğretim mezunu ve altı, %7,3'ünün ortaöğretim, %19,6'sının lise ve %69,7'sinin ise yükseköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir. Kedi ve köpek sahiplerinin medeni durumu incelendiğinde büyük bir bölümünün bekar olduğu (%27,5'i bekar ve tek yaşayan, %44,4'ü bekar ve ailesiyle yaşayan) görülmüş ve %19'unun evli ve %9,1'inin evli ve çocuğu olduğu tespit edilmiştir.

Aylık gelir düzeyinin pet hayvanı sahiplerinin %34,1'inde 1500 TL ve daha düşük, %23,6'sında 1501- 3000 TL arasında, %24'ünde 3001-5000 TL arasında, %13,4'ünde 5001-8000 TL arasında ve % 4,9'unda 8001 TL ve daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3.12).

Araştırmaya katılan kedi ve köpek sahiplerinin %55,2'sinin büyükşehir, %19,1'inin İl, %20,6'sının İlçe ve %5,1'inin Köy ve Kasabada yaşadığı görülmüştür. Hayvan sahiplerinin %8,6'sının yurt, %63,6'sının apartman, %2,1'inin villa, %2,4'ünün otel, %19,7'sinin müstakil ev ve %3,6'sının çiftlikte yaşadığı belirlenmiştir (Tablo 3.12).

3.2.2.Pet Hayvan Sahiplerinin Hayvan Refahı Algısına İlişkin Bulgular

Pet hayvanı sahiplerinin barınak şartlarının hayvan refahı üzerinde etkisine ilişkin algısına dair betimsel istatistikler Tablo 3.13'de verilmiştir. Pet hayvanı sahiplerinin barınak şartlarının hayvan refahına etkisine ilişkin en düşük katılımı barınaktaki zemin özelliği ($\bar{x}=4,21$) ve barınaklardaki yangın ve diğer afetlere

yönelik alarm, uyarı sistemi vb.tedbiler ($\bar{x}=4,35$) için belirlenmiş, en yüksek katılım düzeyi ise barınağın temizlik koşulları ($\bar{x}=4.50$) ve barınağın havalandırma durumu veya sistemi ($\bar{x}=4,47$) için belirlenmiştir.

Beslenme şartlarının hayvan refahına etkilerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3.14'de verilmiştir. Pet hayvanı sahipleri beslenme şartlarının hayvan refahına etkisine ilişkin en düşük katılımı erken yaşta süttten kesim düzeyi ($\bar{x}=4,22$) için göstermişler, en yüksek katılım düzeyini ise hayvanların içtikleri suyun özelliği ile hayvanların beslendikleri yemin özelliğine ($\bar{x}=4,48$ ve 4.49) göstermişlerdir.

Personel şartlarının hayvan refahına etkilerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3.15'de verilmiştir. Kedi ve köpek sahipleri personel şartlarının hayvan refahına etkisine ilişkin en düşük katılımı personelin veya hayvan sahibinin cinsiyeti ($\bar{x}=3,48$) için göstermişler, en yüksek katılım düzeyini ise personelin veya hayvan sahibinin hayvanlara davranışına ($\bar{x}=4,51$) göstermişlerdir.

Sağlık şartlarının hayvan refahına etkilerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3.16'da verilmiştir. Pet hayvanı sahipleri sağlık şartları arasından en düşük katılımı hayvanlara yönelik iddialar (köpek yarışı, horoz ve köpek döğüşü ve benzerleri ($\bar{x}=3,98$) ile kedilerde tırnak çekme, zorla tüy döktürme ve boynuz köreltme gibi uygulamalar ($\bar{x}=3,99$) için göstermişler, en yüksek katılımı ise hayvanların veteriner hekim tarafından düzenli sağlık kontrolünün yapılması ($\bar{x}=4,48$) ile uygulanan tedavi türü ve yöntemlerine ($\bar{x}=4,48$) göstermişlerdir.

Diğer şartlarının hayvan refahına etkilerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3.17'de verilmiştir. Pet hayvanı sahipleri diğer şartlarının hayvan refahına etkisine ilişkin en düşük katılımı hayvanların sokaklara salınması veya terk edilmesi (kedi, köpek vb) ($\bar{x}=4,11$) ile hayvanlara isim verilmesine ($\bar{x}=4,12$) göstermişler, en yüksek katılımı ise hayvanaların kendilerini güvende hissetmesine ($\bar{x}=4,43$) göstermişlerdir.

Tablo 3.12. Araştırmaya katılan kedi ve köpek sahiplerinin özelliklerine ilişkin betimsel istatistikler

Özellik	Gruplar	Dağılım	
		n	%
Pet hayvanı türü	Kedi	507	55,3
	Köpek	409	44,7
Cinsiyet	Kadın	580	63,3
	Erkek	336	36,7
Yaş	18 ve altı	48	5,2
	19-25	468	51
	26-32	205	22,4
	33 –39	88	9,6
	40-50	67	7,3
	51 ve üzeri	40	4,5
	Eğitim Durumu	İlköğretim ve altı	31
Ortaöğretim		67	7,3
Lise		180	19,6
Yükseköğretim		638	69,7
Medeni durumu	Bekar ve tek yaşayan	252	27,5
	Bekar ve ailesi ile yaşayan	407	44,4
	Evli	174	19
	Evli ve çocuğu olan	83	9,1
Aylık geliri	0-1500	312	34,1
	1501-3000	216	23,6
	3001-5000	220	24
	5001-8000	123	13,4
	8001 ve üzeri	45	4,9
Yaşadığı yer	Büyükşehir	506	55,2
	İl	175	19,1
	İlçe	188	20,6
	Köy -Kasaba	47	5,1
Oturduğu konut	Yurt	79	8,6
	Apartman	583	63,6
	Villa	19	2,1
	Otel	22	2,4
	Müstakil ev	180	19,7
	Çiftlik	33	3,6

Tablo 3.13. Pet hayvan sahiplerine uygulanan hayvan refahı algı ölçeğinin "barınak şartları" boyutuna ilişkin betimsel istatistikler

Maddeler	Katılım Düzeyi					\bar{x}	s.s.
	Hiç %	Az %	Orta %	Çok %	Tam %		
Barınak Şartları							
Barınağın ölçülerine göre kapasitesi (birim alan/hacim başına düzen hayvan sayısı)	0,5	1,4	12,4	25,8	59,8	4,43	0,80
Barınağın temizlik koşulları	0,2	2,5	9,4	22,8	65,0	4,50	0,79
Barınağın havalandırma durumu veya sistemi	0,4	2,2	10,1	24,3	63,0	4,47	0,80
Barınağın sıcaklığı	0,5	2,3	10,1	25,7	61,3	4,45	0,81
Barınağın nemi	0,8	2,5	11,3	24,1	61,3	4,43	0,85
Barınaktaki ekipmanlar	1,1	2,6	13,3	22,9	60,1	4,38	0,89
Barınağın aydınlatma durumu	0,9	2,5	14,0	23,3	59,3	4,38	0,88
Barınağın izolasyon durumu	0,8	2,1	12,5	24,5	60,2	4,41	0,84
Barınaktaki ses veya gürültü	1,0	3,4	12,7	24,4	58,5	4,36	0,90
Barınaktaki zemin özelliği	1,0	2,7	11,9	28,8	55,6	4,35	0,87
Barınaklardaki yangın ve diğer afetlere yönelik alarm, uyarı sistemi vb. tedbirler	2,1	5,0	14,6	26,5	51,8	4,21	1,01

Tablo 3.14. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı algı ölçeğinin "beslenme şartları" boyutuna ilişkin tanıtıcı istatistikler

Maddeler	Katılım Düzeyi					\bar{X}	s.s.
	Hiç %	Az %	Orta %	Çok %	Tam %		
Beslenme Şartları							
Hayvanların beslendikleri yemin özelliği	0,8	1,6	10,7	22,4	64,4	4,48	0,81
Hayvanların içtikleri suyun özelliği	0,5	1,4	10,2	24,6	63,2	4,49	0,78
Hayvanların beslenme sürecindeki fiziksel özellikler	0,9	3,0	10,6	26,0	59,6	4,40	0,86
Hayvanların dışarıdaki beslenme alanının (meranın) büyüklüğü	1,2	1,5	10,2	25,4	61,7	4,45	0,83
Hayvanların dışarıdaki beslenme alanındaki (meranın) bitki örtüsü	0,7	3,6	10,8	24,6	60,3	4,40	0,87
Erken yaşta sütten kesim	3,6	4,5	12,9	24,6	54,4	4,22	1,06

Tablo 3.15. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı algı ölçeğinin "personel şartları" boyutuna ilişkin tanıtıcı istatistikler

Maddeler	Katılım Düzeyi					\bar{X}	s.s.
	Hiç %	Az %	Orta %	Çok %	Tam %		
Personel Şartları							
Personelin/hayvan sahibinin hayvanlara davranışı	0,5	1,7	9,0	23,7	65,1	4,51	0,77
Personelin/hayvan sahibinin eğitim düzeyi	3,2	3,3	16,0	23,7	53,8	4,22	1,03
Personelin/hayvan sahibinin hayvan refahı konusundaki bilgisi	1,2	2,6	12,0	23,5	60,7	4,40	0,88
Personelin/hayvan sahibinin tecrübesi	1,2	3,1	12,6	25,3	57,9	4,36	0,90
Personelin/hayvan sahibinin cinsiyeti	17,9	6,2	18,8	24,0	33,1	3,48	1,45
Personelin/hayvan sahibinin motivasyonu (barınma ve çalışma şartları, ücret, sigorta, vb.)	2,6	3,3	13,4	28,1	52,6	4,25	0,98
Personelin/hayvan sahibinin mutluluğu ve işini severek yapması	1,2	2,8	11,8	26,1	58,1	4,37	0,89

Tablo 3.16. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı algı ölçeğinin "Sağlık şartları" boyutuna ilişkin tanıtıcı istatistikler

Maddeler	Katılım Düzeyi					\bar{X}	s.s.
	Hiç %	Az %	Orta %	Çok %	Tam %		
Sağlık Şartları							
Hayvanların veteriner hekim tarafından düzenli sağlık kontrolünün yapılması	1,3	2,0	9,0	22,7	65,1	4,48	0,84
Uygulanan tedavi türü ve yöntemleri	0,3	2,2	10,6	23,1	63,8	4,48	0,80
Hekim kontrolünde hayvanlara verilen mineral ve vitaminler	1,4	2,4	10,5	25,8	59,9	4,40	0,87
Hayvanların hastalığı, ağrı veya ızdırabı	2,4	1,9	10,7	21,5	63,5	4,42	0,93
Hayvanların mutluluğu	0,8	2,1	9,8	24,5	62,8	4,47	0,81
Hayvanların stresi ve yorgunluğu	1,7	1,4	9,8	27,3	59,7	4,42	0,86
Hayvanları temizleme	1,1	2,4	10,2	25,4	61,0	4,43	0,85
Hastalıktan dolayı hayvanların itlafi (öldürülmesi)	7,0	4,4	14,8	22,6	51,2	4,07	1,21
Kısırlaştırma (kedi, köpek, at , boğa vb.)	6,3	4,9	15,2	26,1	47,4	4,03	1,18
Kulak, Kuyruk, pençe, tırnak, gaga, kanat, parmak vb. kesimleri	6,6	3,5	13,8	24,3	51,9	4,11	1,17
Kedilerde tırnak çekme, zorla tüy döktürme ve boynuz köreltme gibi uygulamalar	11,3	3,6	11,1	23,0	51,0	3,99	1,33
Hayvanlara yönelik iddialar (köpek yarıışı, horoz ve köpek dövüşü vb.)	12,3	2,8	11,5	21,5	51,9	3,98	1,36
Hayvanlara şiddet uygulanması	11,2	2,4	10,2	21,1	55,1	4,06	1,33
Mezbahalardaki kesim koşulları(çiftlik hayvanları için)	4,1	2,4	13,8	20,3	59,4	4,28	1,06
Hayvanlara elektrikli aletlerin kullanılması (sığırları yürütmek için gibi)	9,9	3,3	13,5	21,0	52,3	4,02	1,30

Tablo 3.17. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı algı ölçeğinin "Diğer Şartlar", boyutuna ilişkin tanıtıcı istatistikler

Maddeler	Katılım Düzeyi					\bar{X}	s.s.
	Hiç %	Az %	Orta %	Çok %	Tam %		
Diğer Şartlar							
İklim durumu	2,5	2,2	15,8	26,6	52,8	4,25	0,97
Hayvanların ürkekliğine yol açabilecek şartlar(korkutan şeyler)	3,7	2,6	11,2	28,4	54,0	4,26	1,01
Hayvanların verimlerinin artırılmasına yönelik uygulamalar (hormon, genler ile oynama vs.)	6,9	2,9	11,0	25,3	53,8	4,16	1,17
Hayvanların üreme sürecindeki şartlar (çiftleşmelerinin engellenmesi gibi)	5,1	2,0	13,0	27,9	52,0	4,20	1,07
Hayvanların yavruları ile ilişki süreci (anne-yavru ilişkisinin olumsuz etkilenmesi vs)	3,3	2,1	10,9	26,7	57,0	4,32	0,98
Ürün elde etme sürecindeki teknik donanım (çiftliklerde)	1,4	3,7	12,3	26,4	56,1	4,32	0,93
Hayvanların kendini güvende hissetmesi	0,9	1,9	10,5	27,0	59,8	4,43	0,82
Kriz ve risk yönetimi gibi işletme/ev stratejileri	1,9	2,6	13,4	28,2	53,9	4,30	0,93
Hayvanları birey olarak kabul etme	2,2	2,0	14,0	24,7	57,2	4,33	0,94
Hayvanlara isim verme	4,4	3,7	17,0	24,9	50,0	4,12	1,09
Hayvanların dokunularak sevilmesi (okşama, sarılma)	1,1	1,4	11,4	27,2	58,9	4,41	0,83
Hayvanların bir yerden bir yere nakli sırasındaki koşullar	1,4	2,9	11,9	25,8	58,0	4,36	0,90
Hayvanların sokaklara salınması (kedi, köpek vb.) (terk edilmesi)	6,4	3,8	12,6	27,1	50,1	4,11	1,16

3.2.3.Pet Hayvan Sahiplerinin Hayvan Refahı Tutumuna İlişkin Bulgular

Hayvan refahı tutum ölçeğinin duyuşsal boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3.18’de sunulmuştur. Elde edilen betimsel istatistikler incelendiğinde en olumlu görüşler; “Hayvanların sağık şartları hayvan refahını etkiler” ($\bar{x}=4,59$) ve “Hayvanların beslenme şartları hayvan refahını etkiler” ($\bar{x}=4,58$) maddelerine verilmiştir. Daha olumsuz maddeler ise “Hayvanların(sığır, koyun gibi) kurban edilmesi hayvan refahını etkiler.” ($\bar{x}=3,39$) ve “Hayvanlara isim verme hayvan refahını etkiler” ($\bar{x}=3,62$) ve “Çiftlik hayvanlarının kesilmesi hayvan refahını etkiler” ($\bar{x}=3,62$) maddelerine verilmiştir.

Hayvan refahı tutum ölçeğinin duyuşsal boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3.19’da verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre en olumlu görüş “Hayvana şiddet uygulamak vahşettir” ($\bar{x}=4,65$) maddesine verilmiştir. En olumsuz görüş ise “Hayvanlar insanların kullanımı için yaratılmıştır” ($\bar{x}=2,87$) maddesine verilmiştir.

Hayvan refahı tutum ölçeğinin davranışsal boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3.20’de verilmiştir. Hayvan refahı tutum ölçeğinin duyuşsal boyutunda ise pet hayvanı sahiplerinin en fazla katılım sergiledikleri görüş “Hayvanlara daima iyi davranırım” ($\bar{x}=4,52$) iken en düşük katılımın “Hayvanlara yönelik sivil toplum kuruluşlarını desteklerim (üyelik, bağış, inter.beğenisi vs) ($\bar{x}=3,87$)” ve “Yüksek hayvan refahı standartları altında üretilen ürünler pahalı olsa da alırım” ($\bar{x}=3,80$) maddelerine verilmiştir (Tablo 3.19).

Pet hayvanı sahiplerinin hayvan refahının sağılanması için en önemli gördükleri bilimsel hayvan refahı görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 3.21’de verilmiştir. Araştırmaya katılarak algı ve tutum anketlerini cevaplayan pet hayvan sahipleri kedi veya köpeklerinin refahının “iyi” olabilmesi için üç bilimsel görüşün birisini veya daha fazlasını işaretlemişlerdir. Hayvanların refahının iyi olabilmesi için hayvan sahiplerinin %64,7’si hayvanların doğıal koşullarda bulunma ve doğıal davranışlarını yapabilmesini, %50,3’ü hayvanların ihtiyaçlarının sağılanması ve stres yaşamamasını ve %40,9’u ise hayvanların ızdırap ve ağırı hissetmemesi ve mutlu olmasını en öncelikli olarak değerlendirmiştir.

Tablo 3.18. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı tutum ölçeğinin "Bilişsel boyutuna" ilişkin tanıttıcı istatistikler

Maddeler	Katılım Düzeyi					\bar{X}	s.s.
	Hiç %	Az %	Orta %	Çok %	Tam %		
Hayvanların yaşadığı barınakların şartları hayvan refahını etkiler.	0,0	0,8	10,2	25,5	63,5	4,52	0,71
Hayvanların beslenme şartları hayvan refahını etkiler.	0,2	1,0	5,6	27,4	65,8	4,58	0,66
Hayvanların sağlık şartları hayvan refahını etkiler.	0,1	0,4	6,1	26,6	66,7	4,59	0,63
Hayvan sahibinin özellikleri hayvanın refahını etkiler.	0,3	2,3	8,6	30,9	57,9	4,44	0,77
Hayvanların taşınması hayvan refahını etkiler.	1,5	3,8	17,7	31,1	45,9	4,16	0,95
Hayvanların korku ve ürkekliğine yol açabilecek şartlar hayvan refahını etkiler.	1,3	0,9	10,4	28,6	58,8	4,43	0,81
Hayvanların üreme sürecindeki şartlar hayvan refahını etkiler.	0,7	2,6	13,2	34,6	48,9	4,28	0,84
Hayvanların yavruları ile ilişki süreci hayvan refahını etkiler.	0,2	3,3	15,0	30,2	51,3	4,29	0,85
Bakım şartlarındaki teknik donanım hayvan refahını etkiler.	0,9	2,4	14,3	29,1	53,3	4,32	0,87
Hayvanların kendini güvende hissetmesi hayvan refahını etkiler.	0,1	2,0	8,8	29,0	60,0	4,47	0,75
Hayvanları birey olarak kabul etme hayvan refahını etkiler.	2,4	3,1	15,3	28,6	50,6	4,22	0,98
Çiftlik hayvanlarının kesilmesi hayvan refahını etkiler.	10,4	9,5	21,3	25,8	33,0	3,62	1,31
Hayvanlara isim verme hayvan refahını etkiler.	11,1	8,1	23,5	21,9	35,4	3,62	1,33
Hayvanların bir yerden bir yere nakli sırasındaki koşullar hayvan refahını etkiler.	1,5	4,3	12,5	29,5	52,2	4,27	0,94
Hayvanların(sığır, koyun gibi) kurban edilmesi hayvan refahını etkiler.	18,0	9,2	19,3	22,4	31,0	3,39	1,46
Hayvanların sokaklara salınması (kedi, köpek vb.) hayvan refahını etkiler.	4,6	5,1	14,5	26,7	49,1	4,10	1,12
Hayvanlara yönelik sivil toplum kuruluşları hayvan refahını etkiler.	2,9	3,2	13,2	31,0	49,7	4,21	0,99
Hayvanlara yönelik yasal mevzuat hayvan refahını etkiler.	1,1	3,8	11,0	30,1	53,9	4,32	0,89
Hayvan refahı düzenlemeleri ile üretilmiş gıdaları satın almak hayvan refahını etkiler.	4,3	5,4	16,9	29,0	44,5	4,04	1,10
Hayvan ve insan arasındaki etkileşimler hayvan refahını etkiler.	1,1	3,1	9,4	29,5	56,9	4,38	0,86

Tablo 3.19. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı tutum ölçeğinin “Duyuşsal boyutuna” ilişkin betimsel istatistikler

Maddeler	Katılım Düzeyi					\bar{X}	s.s.
	Hiç %	Az %	Orta %	Çok %	Tam %		
Hayvanları bir birey olarak ele alırım.	2,4	3,2	15,4	27,9	51,1	4,22	0,98
Hayvanlar insanların kullanımı için yaratılmıştır.	32,8	11,6	14,5	18,0	23,1	2,87	1,59
Hayvanların da bir refahı olduğuna inanırım.	0,7	3,0	7,7	23,6	65,1	4,50	0,81
Hayvanların “hissedebilen canlı” olduğuna inanırım.	0,9	2,1	6,9	24,0	66,2	4,53	0,79
Bir hayvanın ağrı veya acı çektiğini anlayabilirim.	1,1	3,1	12,1	31,0	52,7	4,31	0,88
Hayvana şiddet uygulamak vahşettir.	1,1	1,4	4,9	16,4	76,2	4,65	0,74
Aile içi şiddet ile hayvanlara kasıtlı zarar vermek arasında bir ilişki olduğuna inanıyorum.	1,6	4,6	11,1	23,1	59,5	4,34	0,96
Hayvanların da insanlarınkiler gibi hakları olduğuna inanıyorum.	0,4	2,2	8,3	23,0	66,0	4,52	0,78
İnsanların hayvanlara karşı davranışları onların diğer insanlar gözündeki yerini etkiler.	0,7	2,9	9,8	25,3	61,2	4,44	0,84
Mutlu çiftlik hayvanlarının daha kaliteli ürün (et, süt, yumurta vb.) vereceğine inanırım.	1,1	2,4	13,4	27,8	55,2	4,34	0,88

Tablo 3.20. Pet hayvanı sahiplerine uygulanan hayvan refahı tutum ölçeğinin “Davranışsal boyutuna” ilişkin betimsel istatistikler

Maddeler	Katılım Düzeyi					\bar{X}	s.s.
	Hiç %	Az %	Orta %	Çok %	Tam %		
Hayvan refahı ile ilgilenirim.	2,1	4,9	16,4	26,7	49,9	4,17	1,01
Hayvan refahı olgusu, hayvansal ürünleri satın alırken tercihlerimi etkiler.	3,5	6,6	21,9	26,1	41,9	3,96	1,10
Çevremdeki insanlara hayvanlarında bir refahı olduğunu anlatırım.	3,0	6,6	17,2	27,0	46,3	4,07	1,08
İnsanları hayvanlara iyi davranılması yönünde teşvik ederim.	0,8	2,7	10,3	30,3	56,0	4,38	0,84
Sokak hayvanlarına şefkatle yaklaşırım.	1,1	1,6	12,0	27,2	58,0	4,39	0,84
Hayvanlara yönelik sivil toplum kuruluşlarını desteklerim(üyelik, bağış, internet bağl. vs)	6,0	8,7	18,6	25,2	41,5	3,87	1,21
Hayvanlara yönelik yasal mevzuata uyarım.	1,1	2,3	11,5	31,0	54,1	4,35	0,85
Hayvanlara daima iyi davranırım	0,0	2,0	7,8	26,9	63,4	4,52	0,72
Hayvanlara yönelik kötü muamele gördüğümde gerekli girişimleri yaparım.	1,5	2,4	14,0	28,7	53,4	4,30	0,90
Hayvan refahı düzenlemelerinin uygulandığı aşamalardan geçmiş ürünleri satın alırım.	4,5	5,5	20,5	29,0	40,5	3,96	1,11
Yüksek hayvan refahı standartları altında üretilen ürünler pahalı olsa da alırım.	6,7	6,8	22,6	27,6	36,4	3,80	1,19

Tablo 3.21. Pet hayvanı sahiplerinin hayvan refahının sağlanması için en önemli gördükleri bilimsel hayvan refahı boyutlarına ilişkin bulgular

Özellik	Grup	Hayvan sahiplerinin Algı ve Tutumu			GENEL			%	P	
		n	\bar{X}	Sx	n	\bar{X}	Sx			
İhtiyaçlarının sağlanması ve stres yaşamaması	Tutum	Kedi	239	4,25	0,03	461	4,21	0,02	50,3	-
		Köpek	222	4,18	0,03					
	Algı	Kedi	239	4,35	0,04	461	4,30	0,03	-	
		Köpek	222	4,25	0,04					
Izdırap-ağrı hissetmemesi, mutlu olması	Tutum	Kedi	177	4,28	0,03	375	4,22	0,02	40,9	*
		Köpek	198	4,16	0,04					
	Algı	Kedi	177	4,32	0,04	375	4,28	0,03	-	
		Köpek	198	4,25	0,04					
Doğal koşullarda bulunma ve doğal davranışlarını yapabilmesi	Tutum	Kedi	330	4,25	0,03	593	4,20	0,02	64,7	*
		Köpek	263	4,14	0,04					
	Algı	Kedi	330	4,32	0,03	593	4,30	0,02	-	
		Köpek	263	4,27	0,03					

*P<0,05 - : Önemli değil

3.2.4 Pet Hayvan Sahiplerinin Özellikleri ile Hayvan Refahı Algı ve Tutumu Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular

Pet hayvan sahiplerinin cinsiyeti ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki Tablo 3.22’de gösterilmiştir. Kadın hayvan sahiplerinin erkeklere göre daha yüksek hayvan refahı algısı ve tutumu sergiledikleri görülmüştür ($P<0,001$).

Pet hayvanı sahiplenmede sergilenen hayvan türü tercihinin pet sahiplerinin hayvan refahı algısına etkisinin önemsiz, hayvan refahı tutumuna etkisinin ise önemli ($P<0,01$) olduğu belirlenmiştir (Tablo 3.23).

Çocukluğunda bir pet hayvanı sahiplenme ile hayvan refahı algısı ve tutumu arasında önemli bir ilişki belirlenmemiştir (Tablo 3.24).

Tablo 3.22. Pet hayvanı sahibinin cinsiyeti ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişkiler

Özellik	Grup	n	\bar{X}	Sx	P
Hayvan refahı tutumu	Erkek	336	4,07	0,03	***
	Kadın	580	4,27	0,02	
Hayvan refahı algısı	Erkek	336	4,17	0,03	***
	Kadın	580	4,37	0,02	

*** $P<0,001$

Araştırmada, kedi ve köpek sahiplerinin eğitim seviyesi ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki Tablo 3.25’de gösterilmiştir. Eğitim seviyesi ilköğretim ve lise olan hayvan sahiplerinin hayvan refahı tutumunun yükseköğretim mezunlarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($P<0,05$).

Tablo 3.23. Pet hayvanı sahibinin hayvan türü tercihi ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişkiler

Özellik	Grup	n	\bar{X}	Sx	P
Hayvan Refahı tutumu	Kedi	507	4,22	0,02	***
	Köpek	409	4,16	0,03	
Hayvan refahı algısı	Kedi	507	4,32	0,03	-
	Köpek	409	4,27	0,03	

***P<0,001 - : Önemli değil

Tablo 3.24. Pet hayvanı sahibinin çocukluğunda pet sahibi olması ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişkiler

Özellik	Grup	n	\bar{X}	Sx	P
Hayvan refahı tutumu	Evet	274	4,26	0,03	-
	Hayır	144	4,31	0,03	
Hayvan refahı algısı	Evet	274	4,31	0,04	-
	Hayır	144	4,38	0,04	

- : Önemli değil

Tablo 3.25. Pet hayvan sahiplerinin eğitim seviyesi ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki

Eğitim Düzeyi	n	Tutum		Algı	
		\bar{X}	Sx	\bar{X}	Sx
İlkokul	31	4,15 ^{ab}	0,05	4,14	0,11
Ortaokul	67	4,12 ^{ab}	0,06	4,34	0,06
Lise	180	4,28 ^a	0,03	4,34	0,04
Üniversite	638	4,17 ^b	0,02	4,29	0,03
P		*		-	

*P<0,05 - : Önemli değil

Pet hayvanı sahiplerinin yaşı ile hayvan refahı algı ve tutumu arasında istatistiki olarak önemli bir ilişki bulunamamıştır. Ancak, hayvan refahı algısı ve tutumunun yaşla birlikte artma eğiliminin olduğu görülmekte, artışın 40-50 yaştan sonra ise düşmeye başladığı izlenmektedir. (Tablo 3.26).

Tablo 3.26. Pet hayvanı sahiplerinin yaşı ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki

Yaş	n	Tutum		Algı	
		\bar{X}	Sx	\bar{X}	Sx
18 ve altı	48	4,23	0,12	4,39	0,07
19-25 yaş	468	4,20	0,02	4,29	0,02
26-32 yaş	205	4,14	0,04	4,26	0,04
33-39 yaş	88	4,20	0,05	4,31	0,06
40-50 yaş	67	4,32	0,06	4,38	0,06
51 yaş ve üzeri	40	4,14	0,07	4,23	0,09
GENEL	916	4,19	0,02	4,29	0,02
P		-		-	

-: Önemli değil

Tablo 3.27. Pet hayvanı sahiplerinin medeni durumu ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki

Medeni durum	n	Tutum		Algı	
		\bar{X}	Sx	\bar{X}	Sx
Bekar tek	252	4,16	0,03	4,20 ^b	0,04
Bekar ailesiyle	407	4,20	0,03	4,38 ^a	0,03
Evli ve çocuk var	174	4,22	0,03	4,27 ^{ab}	0,04
Evli ve çocuk yok	83	4,24	0,05	4,21 ^b	0,06
GENEL	916	4,20	0,02	4,29	0,02
P		-		**	

**P<0,01 -: Önemli değil

Araştırmada pet hayvanı sahiplerinin medeni durumu ile hayvan refahı tutumu arasında istatistiki düzeyde önemli bir ilişki bulunamış, ancak hayvan refahı algısı ile istatistiki olarak önemli (P<0,01) bir ilişki belirlenmiştir. Bekar olan ve ailesi ile birlikte yaşayan pet hayvanı sahiplerinin hayvan refahı algısının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bekar ancak tek yaşayan veya çocuksuz evli sahiplerin ise hayvan refahı algısı diğer gruplardan daha düşük çıkmıştır (Tablo 3.27).

Gelir düzeyinin pet hayvanı sahiplerinin hayvan refahı algısını önemli düzeyde etkilemediği, ancak hayvan refahı tutumunu önemli ölçüde (P<0,05) etkilediği görülmüştür. Aylık geliri 8000 TL ve daha yüksek olan pet sahiplerinin hayvan refahı algısının da daha düşük gelir gruplarına göre yüksek olduğu anlaşılmıştır (Tablo 3.28).

Tablo 3.28. Pet hayvanı sahiplerinin aylık gelirleri ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki

Aylık gelir	n	Tutum		Algı	
		\bar{X}	Sx	\bar{X}	Sx
0-3000 TL	528	4,21 ^{ab}	0,02	4,32	0,02
3001-8000 TL	343	4,14 ^b	0,03	4,24	0,04
8001 TL ve üzeri	45	4,34 ^a	0,06	4,41	0,07
GENEL	916	4,19	0,02	4,30	0,02
P		*		-	

*P<0,05 -: Önemli değil

Araştırmada hayvan refahı algı ve tutumunun pet hayvan sahiplerinin oturduğu evin özelliği ile yüksek düzeyde ilişkili olduğu (P<0,01) belirlenmiştir. Otelde barınan pet sahiplerinin hayvan refahı algı ve tutumunun orta seviyede olduğu ve diğer gruplardan önemli düzeyde düşük olduğu belirlenmiştir. En yüksek yüksek hayvan refahı algı ve tutumu ise yurttan kalan ve villada yaşayan pet sahiplerinde belirlenmiştir (Tablo 3.29).

Araştırmada hayvan refahı algısının en yüksek il ve ilçelerde yaşayan pet sahiplerinde olduğu, en yüksek hayvan refahı tutumunun ise il ve büyükşehirlerde yaşayan pet sahiplerinde belirlendiği görülmektedir (Tablo 3.30). Ancak, farklı yerleşim birimlerinde yaşayan pet sahiplerinin algı ve tutumları arasında istatistiksel önemlilikte farklar bulunamamıştır.

Tablo 3.29. Pet hayvanı sahiplerinin oturduğu evin özelliği ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki

Oturduğu Evin Özelliği	n	Tutum		Algı	
		\bar{X}	Sx	\bar{X}	Sx
Yurt	79	4,30 ^a	0,04	4,42 ^a	0,05
Apartman	583	4,19 ^a	0,02	4,31 ^a	0,02
Villa	200	4,26 ^a	0,03	4,31 ^a	0,04
Otel	22	3,39 ^b	0,14	3,38 ^b	0,15
Çiftlik	32	4,16 ^a	0,07	4,33 ^a	0,08
GENEL	916	4,19 ^a	0,02	4,30	0,02
P		***		***	

***P<0,001

Tablo 3.30. Pet hayvanı sahiplerinin yaşadığı yerleşim birimi ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki

Yaşadığı yerleşim birimi	n	Tutum		Algı	
		\bar{X}	Sx	\bar{X}	Sx
Büyük şehir	506	4,20	0,02	4,28	0,03
il	175	4,17	0,03	4,32	0,03
ilçe	188	4,21	0,04	4,35	0,04
Köy/kasaba	47	4,15	0,06	4,19	0,05
GENEL	916	4,19	0,02	4,29	0,02
P		-		-	

-: Önemli değil

Tablo 3.31. Pet hayvanı sahiplerinin en önemli sahiplenme nedeni ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişki

Yaşadığı yerleşim birimi	n	Tutum		Algı	
		\bar{X}	Sx	\bar{X}	Sx
Arkadaş/dost	315	4,31 ^a	0,02	4,33	0,03
Süs ve eğlence	15	4,03 ^b	0,15	4,37	0,13
Koruma	88	4,15 ^{ab}	0,05	4,35	0,06
GENEL	418	4,27	0,02	4,33	0,03
P		**		-	

** : P<0,01 -: Önemli değil

Tablo 3.32. Pet hayvan sahibinin aynı hayvan ırkını daha önce de tercih etmesi ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişkiler

Özellik	Grup	Aynı ırkını daha önce de tercih edilmesi			
		n	\bar{X}	Sx	P
Hayvan refahı tutumu	Evet	196	4,27	0,03	-
	Hayır	223	4,27	0,02	
Hayvan refahı algısı	Evet	196	4,29	0,04	-
	Hayır	223	4,37	0,03	

Kedi ve köpeklerin pet hayvanı olarak sahiplenilmesindeki en önemli nedenler pet hayvanı sahiplerinin hayvan refahına ilişkin tutumunu önemli (P<0,01) düzeyde etkilerken aynı etki hayvan refahı algısında tespit edilememiştir. Arkadaş ve dost olması amacıyla bir pet hayvanı sahiplenilen kişilerde hayvan refahı tutumunun daha yüksek olduğu anlaşılmıştır (Tablo 3.31).

Farklı nitelikte pet hayvanları arasından yapılan seçimlerin hayvan refahı algı ve tutumu üzerine etkilerine ilişkin sonuçlar Tablo 3.32 ve Tablo 3.33'de gösterilmiştir. Pet hayvanı sahiplerinin pet hayvanı olarak aynı hayvan ırkını daha

önce de tercih etmesinin veya gelecekte de tercih edecek olmasının hayvan refahı algısı ve tutumunu önemli ölçüde etkilemediği tespit edilmiştir.

Tablo 3.33. Pet hayvanı sahibinin aynı hayvan ırkını gelecekte tercih edecek olması ile hayvan refahı algı ve tutumu arasındaki ilişkiler

Aynı ırkın gelecekte de tercih etmesi					
Özellik	Grup	n	\bar{X}	Sx	P
Hayvan refahı tutumu	Evet	375	4,27	0,02	-
	Hayır	44	4,25	0,05	
Hayvan refahı algısı	Evet	375	4,33	0,03	-
	Hayır	44	4,40	0,07	

4.TARTIŞMA (YORUM)

4.1.Kedi ve Köpeklerde Hayvan Refahına İlişkin Bulgular

Araştırmada hayvan refahı değerlendirmesi yapılan kedi ve köpeklerinin neredeyse tamamında kulak küpesi veya çip ile kimliklendirme yapılmamış olduğu ve pasaport olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte kimlik belgesi ve sağlık sertifikası bulunan kedi ve köpek oranının ise daha yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye’de Kedi, Köpek ve Gelinciklerin Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altına Alınmasına Dair Yönetmelik sahipli ve sahipsiz köpeklerin bireysel olarak kimliklendirilmesini, sahiplerinin kayıt altına alınmasını, kayıt altına alınan hayvanlara düzenlenecek belgeleri, denetim ve kontrol ile idari yaptırımlara ilişkin hususları kapsamakta olup, hayvanların mikroçip ile kimliklendirmesini öngörmektedir. Ancak bu çalışmada çip bulunan sadece 1 hayvan tespit edilmiştir. Bunun nedeni yönetmeliğin geçiş süresinin köpekler için 1 Ocak 2021’de kediler için 1 Ocak 2022’de sona erecek olması olabilir (Anonim, 2010, Anonim, 2018). Ayrıca bu durum hayvan sahiplerinin kulak küpesine ilişkin tutumunun da bir sonucu olarak meydana gelmiş olabilir. Nitekim Slater ve ark.(2012) yaptıkları bir çalışmada pet hayvan sahiplerinin %79,6'sının kimliklendirmeyi önemsemediğini, bu duruma ilişkin gerekçe olarak ise pet hayvanlarının zaten iç mekanlarda tutulmasını ve tasma veya kulak küpesinin hayvanları rahatsız etmesini ileri sürdüklerini bildirmiştir.

Araştırmada kedi veya köpeği olan hayvan sahiplerinin yarısının aynı zamanda ikinci bir pet hayvanına da sahip olduğu ve özellikle kedi sahiplerinin %52,1'inin ikinci bir pet hayvanının daha bulunduğu görülmektedir. Bu durum farklı pet hayvan türlerinin birlikte yaşamasına bağlı sosyal problemlerin köpeklere göre kediler için daha az yaşanıyor olmasına bağlı olabilir. Bununla birlikte, sosyal bir stres oluşturmadıkça yaşam alanında diğer bir hayvanın varlığı sosyal temas olanağı sağlayacağından hayvan refahını olumlu etkileyebilir. Crowell-Davis ve ark (2004) ve Ellis (2009) kediler için sosyal temas eksikliğinin önemli bir stres nedeni olduğunu bildirmiştir.

Pet hayvanlarının %50,7'sinin tanıdık birisinden alındığı ve özellikle kedi sahiplerinin daha ağırlıklı olarak tanıdık kişilerden hayvan edindiği anlaşılmıştır. Ayrıca kedi sahiplerinin %77,1'i ve köpek sahiplerinin %69,6'sının barınaktan hayvan edinmeye olumlu baktığı görülmektedir. Bu sonuçlar pet hayvanlarının sahiplenilmesinde manevi ve empatik etkilerin daha ağırlıklı olduğunu düşündürmüştür (Taylor ve Signal, 2005). Nitekim pet hayvan sahiplerinin %76,4'si en önemli sahiplenme nedeni olarak bir arkadaş ve dost kazanmak olduğunu bildirmiştir. Wensley, (2008) hayvan sahiplerinin tutumunu, bir pet hayvanına sahip olma nedeninin etkileyebileceğini vurgulamıştır. Taylor ve Signal (2005) insanların hayvanlara yönelik tutumlarının insan-insan empatisinin de bir göstergesi olabileceğini bildirmiştir. Bu sonuçlar Türkiye'deki pet hayvan sahiplerinin uzun süreli hayvan sahiplenme eğiliminde olduğunu düşündürmüştür. Ayrıca bu sonuç sokak hayvanları popülasyonunun azaltılması için olası çözüm stratejilerine en güçlü paydaş olarak hayvan sahiplerinin entegrasyonun önemli ölçüde pozitif sonuçlar oluşturabileceğini göstermektedir (Bozkurt ve Sarial Kubilay, 2019). Ayrıca bu araştırmanın bulguları Wensley (2008) ve Downes ve ark. (2017)'ın bildirimleri ile de uyumludur. Kedi ve köpeklerin pet hayvanı olarak sahiplenilmesinde hayvan sahiplerinin hayvan refahı tutumunun da etkili olduğu görülmektedir. Arkadaş ve dost olması amacıyla bir pet hayvanı sahiplenen kişilerde hayvan refahı tutumunun daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Bu bulgular aynı zamanda hayvan sahiplerinin pet hayvanını bir aile bireyi gibi görmesi, onu yakından takip etmesi ve gözlemlemesi sonucu hayvandaki stres, ağrı, acı veya mutluluk gibi duyguları daha iyi tanınması ile de ilişkili olabilir (Crowell-Davis, 2008, Downes 2017).

Araştırmada pet sahiplerinin % 67,6'sının çocukken de pet hayvanı sahibi olduğu belirlenmiştir. Çocukluk döneminde bir pet hayvanı bulunan kişilerin başkalarının duygularına karşı daha duyarlı olmasına neden olabileceği ileri sürülmüştür (Serpell 1996). Nitekim Taylor ve Signal (2005) bir pet hayvanı ile birlikte yaşayanların hayvan refahı tutumlarının daha olumlu olduğu bildirilmiştir. Paul ve Serpell (1993) de hayvan refahına yönelik tutumların insancıl eğitim müdahaleleri ve programlarının geliştirilmesine yardımcı olabileceğini öne sürmüştür.

Araştırmaya dahil edilen kedi ve köpekelerin yaşı kedilerde ortalama 3.71 yıl ve köpeklerde ortalama 3.18 yıl olarak belirlenmiş olup bu sonuç kedilerin daha uzun süre sahibi ile birlikte yaşadığını göstermektedir. Bu sonuç aynı zamanda köpek sahiplerinin daha sık hayvan değiştirmiş olabileceğini de düşündürmektedir. Bunun nedenleri arasında sağlık problemleri veya ötenazi gibi nedenler ile köpeklerin erken yaşlarda ölümü de olabilir. Nitekim hayvanı sahiplerinin yaklaşık %43,8'inin en az bir pet hayvanının öldüğü ve ölü hayvanların gömüldüğü belirlenmiştir.

Kedilerin ıslak veya kuru yem (mamalar) ile ağırlıklı olarak beslendiği, köpeklere ise ıslak ve kuru yemler yanında ev artıkları veya evde hazırlanan yiyeceklerin de bulunduğu daha karma bir besleme yapıldığı görülmektedir. Sürekli kuru veya yaş yemlerin kullanımı tek tip beslenmeye neden olmakta, sıkıcı ve caydırıcı bir etki oluşturarak hayvanların refahını olumsuz etkilemektedir. Ancak sürekli değişen veya evde hazırlanan yemler hayvanların dengeli beslenmeme riskine de neden olabilmektedir. Michel ve ark.(2008) pet sahiplerinin hayvanlarının diyetlerini belirlemede çok önemli bir rol oynadığını bildirmiş, diyetleri belirlerken evcil hayvanlarının beslenme ihtiyaçları hakkındaki bilgileri, besinlerin besleyici değerlerine ve güvenliğine ilişkin algıları da dahil olmak üzere çok sayıda faktörden etkilendiğini kaydetmişlerdir. Oysa, beslenme yönetiminde yapılacak değişiklikler organ yetmezliği gibi sağlık problemi taşıyan hayvan için zararlı olabilecek bir diyet veya evde hazırlanmış bir diyetin hayvanların ihtiyacını karşılaymayacak şekilde dengesiz bir diyetle imkan verebilir (Michel ve ark. 2008). Downes ve ark. (2017) ile Selby ve ark. (1981) pet hayvanlarının beslenmesi ve egzersizi konusunda hayvan sahiplerinin tutumunu anlamının pet hayvan obezitesini önleme ve tedavi etmede çok yararlı bir yaklaşım sağlayacağını bildirmişlerdir. Zaten bu araştırmada ele alınan hayvanların %70,7'sinin normal beden kondisyonuna sahip olduğu ancak %13,6'sının zayıf, %15,7'sinin ise şişman olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar hem kedilerde hem de köpeklerde benzerlik göstermiştir. Zayıf beden kondisyon skoru olan hayvanların yeterli beslenmediği görülürken şişman hayvanlarda sağlık problemlerinin arttığı da bildirilmektedir. Selby ve ark. (1981) kedi ve köpeklerde şişmanlığın, kanser, diabet ve ortopedik sorunlar gibi problemler nedeniyle

hayvanların sağlığının kötüleşmesi ve çeşitli hastalık risklerinin artmasına neden olduğunu bildirmiştir.

Araştırmada kedi ve köpeklerin barındırıldıkları alanda kısıtlanması ile açık havada egzersiz yapma olanağı bakımından türler arasında farklılıklar önemli bulunmuştur. Kedilerin %35,2'sinin köpeklerin ise %81,2'sinin evde sınırlandırılmış alanda barındırıldığı, kedilerin %36,6'sının köpeklerin ise %10,1'inin bahdede sınırlandırılmış alanda barındırıldığı ve kedilerin %28,2'sini ve köpeklerin %8,7'sinin kısıtlama yapılmadan barındırıldığı görülmektedir. Neredeyse kedilerin hepsinin (%95,8) açık alana çıkış ve egzersiz imkanına sahip olduğu ancak köpeklerin sadece üçte birisinin açık havaya çıkarılarak egzersiz yaptırıldığı görülmektedir. Rochlitz (2005) İngiltere'de evcil kedilerin çoğunun, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki evcil kedilerin ise % 40 -50' sinin evin dışına çıkmasına izin verildiğini bildirmiştir. Hayvanların evin dışına çıktıkları sreler egzersiz ve sosyalleşme için olduğu kadar pet hayvanlarının refahı açısından da çok önemlidir. Özellikle evde tek başına yaşayan pet hayvanları için diğer hayvanlar ve insanlar ile sosyal temas oldukça sınırlıdır ve hayvanların zinde ve sağlıklı olması için egzersiz gereklidir (Downes ve ark. 2017). Pet hayvanlarında daha fazla egzersizin teşvik edilebilmesi için hayvanların diğer hayvanlar ile etkileşime girmesine izin verecek özel alanlara ihtiyaç bulunmaktadır (Rohlf ve ark., 2010, Gibbs 2008).

Araştırmada kedi ve köpeklerde tespit edilen tüy temizlik skoru sonuçları pet hayvanlarının %23,6'ünün tüyelerinin az yada çok kirli olduğunu ve özellikle kirlilik skorunun kedilerde daha yüksek olduğu göstermiştir. Bu kirlilik oranının hayvanların kötü barındırılması ile ilişkili olabileceği gibi kedilerin evin dışına çıktıkları zamanlarda kirli ortamlarda bulunma ihtimalleri sonucu meydana gelmiş olabileceği düşünülmektedir.

Kedi sahiplerinin %52,1'inin seyahatleri sırasında kedilerini yanına aldığı, köpek sahiplerinin ise sadece %39,1'nin köpeklerini yanına aldığı belirlenmiştir. Bu durum nispeten daha küçük cüsseli olan kedilerin seyahat kolaylığı sağlaması ve seyahat sırasında daha az sorun oluşturması gibi nedenlere bağlı olabilir. Zaten McCrave ve ark.,(1986) de araba yolculuğu sırasında, caddelere veya trafiğe çıkışta

genellikle köpeklerde huzursuzluk olduğunu bildirmiştir. Ancak her durumda sahiplerinden ayrı kalma kedi ve köpeklerin refahını olumsuz etkileyen bir durumdur. Özellikle köpeklerde en önemli stres faktörlerinden birisinin sahibinden ayrı kalma olduğu görülmektedir (McCraive ve ark.,1986).

Pet hayvanlarının tuvalet ihtiyacı için kullanılan ekipman veya mekanlar bakımından kedi ve köpekler arasında önemli farklılıkların olduğu ve ağırlıkla kediler için kum kullanıldığı, köpekler için ise tuvaletler ile park ve bahçe gibi gezinti alanlarından yararlandığı anlaşılmaktadır. Kedilere kum imkanının verilmesi hayvanın doğasına uygun olduğu için refahı olumlu etkileyecektir. Çünkü kediler dışkısını gizleme eğilimindedirler (Braastad ve Bakken 2002). Köpeklerin urinasyon ve defekasyon için açık alana çıkması hem sosyalleşme imkanı hem de egzersiz sağlayacağı için hayvan refahını olumlu etkileyeceği değerlendirilmiştir (Rohlf ve ark., 2010, Gibbs 2008).

Bu araştırmada, kedi ve köpeklerin yılda ortalama 4.33 ve 4.57 kez veteriner kontrolüne götürüldüğü, hayvanların yaklaşık yarısının düzenli endoparazit ve ektoparazit tedavisi gördüğü belirlenmiştir. Tüm hayvanların luduz aşuları yaptırılmıştır. Bu bulgular hayvan sağlığının korunmasına ilişkin pozitif hayvan idaresini göstermektedir. Bu tutum hayvanlarda sağlık koruma ve kilo kontrolü yönünden oldukça olumludur. Wensley, (2008) Veteriner hekimlerin hayvan sahipleri ile hayvan sağlığı hakkında iletişim kurma konusunda benzersiz bir konumda olduğunu, düzenli Veteriner kontrollerinin aynı zamanda pet sahiplerinin bilinçlenmesi, önemli sağlık ve refah problemlerine karşı farkındalıklarının artması için hayati önem taşıyan iletişim stratejilerinin başarısı için gerekli olduğunu vurgulamıştır. Hayvanlarını beslerken ve onlara egzersiz yaptırırken pet sahiplerinin bunları neden yaptırdıklarını iyi anlamaları çok önemlidir (White ve ark 2011, Selby ve ark. 1981).

Klinik değerlendirmelerde, kedi ve köpekelerin bir kaç tanesi hariç genel olarak yaygın sağlık sorunlarına rastlanmamıştır. Bununla birlikte kedilerde davranış problemleri ile bedensel problemlerin ve hastalık sonrası şekillenmiş kalıcı hareket güçlüklerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Sinir sistemi patolojisine

ilişkin lezyonlar ve beden duruş pozisyonuna ilişkin problemlerin kedilerde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca aynı hayvanlarda topallık tablosunun da belirgin olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar kedi sahiplerinin sakat veya hareket güçlüğü çeken veya davranış problemi bile olsa kedilerinden kolayca vazgeçmediğini düşündürmüştür. Ayrıca kedilerin cüsse ve yapı olarak daha küçük olması ile taşınma, kucaklanma veya ele alınma bakımından köpeklerle göre daha avantajlı olması gibi nedenlerin de etkili olmuş olabileceği düşünülmektedir. Belirli ırklarda anormal davranışların daha fazla görülmesi, bunların kalıtsal olabileceği düşüncesini de güçlendirmektedir (O'Farrell,1987).

Kedi ve köpeklerin yaşam alanının ağırlıkla ev ve kısmen de bahçe gibi alanlarda sınırlandırılmış olduğu görülmüştür. Bu sınırlandırmanın hayvanları olumsuz etkilediği değerlendirilmiştir. Nitekim kedi ve köpeklerde davranış problemlerinin görüldüğü belirlenmiştir. Downes ve ark. (2017) ise özellikle köpek sahiplerinin hayvan refahı için hareket imkanı ve egzersiz sağlamanın öneminin farkında olduğunu ancak bir kısım köpek sahibinin ise hayvanlara egzersiz yaptırmak için gerekli olan yer, açık alan veya zaman gibi zorlukları ileri sürdüğünü bildirmiştir.

İnsan-hayvan etkileşimi skoru veya hayvan sahibinin yaptığı hayvan karakteri değerlendirmesi sonuçları kedi ve köpek grupları arasında önemli ölçüde farklılık göstermemiştir. Son yıllarda hayvanlarda duyguların varlığını destekleyen bilimsel kanıtlar giderek artmaktadır. Duncan ve Fraser (1997) hayvanın duygusal durumunun refahına ilişkin durumu da yansıttığını bildirmiştir. Bir hayvanın refahı, fizyolojik ve davranışsal ihtiyaçlarının yanı sıra beklentilerinin karşılanması ile ilgili olumlu zihinsel ve fiziksel durumdur. Bu durum, hayvan tarafından nasıl algılandığına göre de değişir (Anses,2018). Nitekim araştırmada hayvanlar için mutlu, arkadaş canlısı, oyunbaz ve kendine güvenli duygu durumlarının ortalaması yüksek bulunmuştur. Negatif refah seviyesini yansıtan sinirli ve gergin, güvensiz ve gürültücü ve yaygaracı duygu durumlarının ortalamalarının ise oldukça düşük olduğu görülmüştür. Genel olarak pozitif duygu durumunun daha yüksek olduğu görülmektedir. Mantens ve ark. (2019) de benzer bildirimler yapmıştır. Pet hayvan

sahiplerinin hayvanlarına güçlü şekilde bağlanabildiği ve onunla duygu alışverişine kolayca girebildiği ifade edilmektedir (Hall ve ark. 2004, (Martens ve ark. 2016).

4.2.Kedi ve Köpek Sahiplerinin Hayvan Refahına İlişkin Algı ve Tutumu

İnsanlar ile birlikte yaşayan evcil hayvanların toplumsal yaşamda sosyolojik ve psikolojik sonuçlar üretme potansiyeli bulunmaktadır. Hayvan refahı bilimi pet hayvanlarının refahının artırılması ve dolayısı ile insan-hayvan etkileşimlerinin kalitesinin artırılması için fırsatlar sağlamıştır. Pet hayvanlarının refahının artırılması için hayvan sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumu önemli bir çözüm potansiyeli barındırmaktadır. Bu nedenle pet sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumlarının incelenmesi hayvanların refahı ve korunması için pet sahiplerinde var olan bilinç, algı ve tutum varlığına ilişkin analizlerin sonuçları problem odaklı çözümlerin geliştirilmesine önemli katkılar sunacaktır. Özellikle bu alanda elde edilecek bilgiler sokak hayvanlarının sayısının kontrol edilmesi veya sahiplendirilmesinin artırılması için önemli fırsatlar içermektedir. Selby ve ark. (1981) hiç pet hayvanı sahiplenmemiş olan kişilerin kedi veya köpeklerin olumsuz özelliklerini daha fazla öne çıkardığını, kadınların hayvanlara yönelik tutumunun duygusal boyutunun daha fazla ağırlık taşıdığını bildirmiştir. Morris ve ark.(2012) hiç bir zaman bir pet hayvanı ile birlikte yaşamamış olan insanların hayvan türü fark etmeksizin hayvanların mental kapasitesine ilişkin daha az duygu ve düşünceye sahip olduklarını, yani hayvanlara aşinalığın onların bilişsel yeteneklerine daha fazla inanma ile ilişkili olduğunu bildirmiştir.

Bu araştırmada kedi ve köpek sahiplerinin üste ikisinin kadın olduğu görülmüştür. Kadın hayvan sahiplerinin erkeklere göre daha yüksek hayvan refahı algı ve tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Kadınların genel olarak hayvanlara karşı daha fazla empati gösterdiği (Taylor ve Signal Martens 2005, Phillips ve ark. 2011), hayvanlara karşı daha olumlu tutumlar sergilediği (Kruse 1999, Mariti ve ark. 2011) ve karmaşık duyguları hayvanlara (Walker ve ark. 2014b) erkeklerden daha fazla atfetme eğiliminde olduğu bildirilmiştir. Taylor ve Signal (2005) da kadınların erkeklerden daha yüksek düzeyde hayvanlara yönelik empati sergilediği ve daha yüksek hayvan refahı algısı taşıdığını bildirmiştir. Bu sonuçlar kadınların hayvan

koruma konusundaki faaliyetlere daha fazla katılımını açıklamaktadır (Knight ve ark. 2010; Walker ve ark. 2014a).

Farklı yaş ve eğitim düzeyine sahip hayvan sahiplerinin hayvanların duygularını farklı değerlendirdiği bildirilmiştir (Mantens ve ark. 2019 Kellert 1988 Taylor ve Signal, 2005). Kedi ve köpek sahiplerinin hayvanlarına bağlanma derecesinin yaş ve eğitim düzeyine göre önemli ölçüde değiştiği bildirilmiştir (Hall ve ark. 2004, Martens ve ark. 2016). Kruse (1999) yaptığı bir araştırmada genç kişilerin hayvanlar üzerinde yapılan testlere karşı çıkma ihtimalinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Selby ve ark. (1981) genç kişilerin hayvan sahiplenirken hayvanın türüne (kedi, köpek, kuş, vs) daha fazla önem verdiklerini bildirmiştir.

Bu araştırmada pet sahiplerinin hayvan refahı algısının hayvan türü tercihi veya çocukken de pet hayvanına sahip olup olmamasının etkilemediği belirlenmiştir. Bu bulgu çocukluğunda pet sahibi olan kişilerin hayvan refahı tutumunun yüksek olduğu yönündeki bildirimler ile uyumsuzdur. Çocukluk döneminde bir pet hayvanı sahipliği bulunan kişilerin başkalarının duygularına ve tutumlarına karşı daha fazla duyarlılığa neden olabileceği ileri sürülmüştür (Serpell 1996). Nitelim Taylor ve Signal (2005) pet bir hayvanı ile birlikte yaşayanların hayvan refahı tutumlarının daha olumlu olduğu bildirilmiştir. Paul ve Serpell (1993) de hayvan refahına yönelik tutumların altı etkili insancıl eğitim müdahaleleri ve programlarının geliştirilmesine yardımcı olabileceğini öne sürmektedir.

Araştırmada kedi ve köpek sahiplerinin neredeyse üçte ikisinin üniversite mezunu olduğu belirlenmiş ise de bu kişilerin hayvan refahı algı ve tutumunun ilk ve orta okul ile lise mezunlarına göre daha düşük olduğu anlaşılmıştır. Yüksek eğitim düzeyi hayvan sahiplerinin hayvanları için daha sağlıklı olanı ayırt etmesi, hayvanların biyolojik ve davranımsal ihtiyaçlarını daha iyi bilebilmesi için avantaj oluşturmaktadır. Roudebush ve ark. (2016) da hayvan refahının arttırılmasında hayvan sahibinin eğitim seviyesinin ve motivasyonun çok önemli olduğunu bildirmiştir. Bu araştırmada pet sahiplerinin eğitim seviyesinin yüksek olduğu, ağırlıklı bekar olan, orta gelir grubunda (1500- 5000 TL arasında) olduğu, büyük şehirlerde yaşayan (%74,3'ü) ve apartmanda (%63,6) oturan kişilerinden oluştuğu

görülmüştür. Bu sonuçlar, araştırmaya katılan hayvan sahiplerinin pet hayvanı edinmesinin ağırlıklı olarak dost ve arkadaş arayışının sonucu olduğu bulgusu ile uyumludur. Ayrıca, bu sonuçlar artan şehirleşme ve iş stresinin kişileri yalnızlaştırdığı ve pet hayvanı edinmeyi arttırdığına ilişkin bildirimler ile uyumludur. Yaş ile doğrudan önemli bir ilişki olmasa da yaş ilerledikçe hayvan refahı algı ve tutumunda da kademeli bir artış olduğu, bu artışın 40-50 yaştan sonra düşüğe geçtiği görülmüştür. Araştırmadaki hayvan sahiplerinin yaş dağılımına bakıldığında hayvanların sahiplerinin %73,4'ünün 19-31 yaş aralığında gençlerden oluştuğu görülmüştür.

Pet hayvanı sahiplerinin medeni durumu ile hayvan refahı tutumu arasında istatistiki önemli bir ilişki bulunmuş, ancak hayvan refahı algısı ile istatistiki olarak önemli bir ilişki belirlenmiştir. Bekar olan ve ailesi ile birlikte yaşayan pet hayvanı sahiplerinin hayvan refahı algısının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bekar ancak tek yaşayan veya çocuksuz ve evli pet sahiplerinin ise hayvan refahı algısının diğer gruplardan daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar gençlerde tespit edilen daha yüksek hayvan refahı algısı bulgusu ile de uyumludur. Gelir düzeyinin pet hayvanı sahiplerinin hayvan refahı algısını etkilemediği, ancak hayvan refahı tutumunu ise önemli ölçüde etkilediği görülmüştür. Aylık geliri 8000 TL ve daha yüksek olan pet sahiplerinin hayvan refahı algısının daha düşük gelir gruplarına göre yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Araştırmada hayvan refahı algı ve tutumunun pet hayvan sahiplerinin oturduğu evin özelliği ile yüksek düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Otelde barınan pet sahiplerinin hayvan refahı algı ve tutumunun orta seviyede olduğu ve diğer gruplardan önemli düzeyde düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum hayvan refahı algısının aile, ev ve yerleşik yaşam gibi diğer faktörlerle de etkilendiğini düşürdürmüştür (Odendaal, 1994, Roudebush ve ark. 2008). Araştırmada en yüksek hayvan refahı algı ve tutumu ise yurtda kalan pet sahiplerinde belirlenmiştir. Yurtda kalan kişilerin eğitim çağında olan gençler olacağı düşünüldüğünde, bu bulgu araştırmada elde edilen genç insanlarda hayvan refahı algısının yüksek olduğu bulguları ile de uyumludur (Menchetti ve ark. 2018).

Araştırmada hayvan refahı algısı en yüksek İl ve İlçelerde yaşayan pet sahiplerinde, en yüksek hayvan refahı tutumu ise İl ve Büyükşehirlerde yaşayan pet sahiplerinde belirlenmiştir. Ancak, farklı yerleşim birimlerinde yaşayan pet sahiplerinin algı ve tutumları arasında istatitiki önemlilikte farklar bulunamamıştır. Pet hayvan sahiplerinin barınak şartlarının hayvan refahına etkisine ilişkin en düşük katılımı hayvan barınaklarında afet yönetimi, barınak içindeki ses ve gürültü düzeyi için göstermişler, en yüksek katılım düzeyini ise barınaklardaki havalandırma ve temizlik koşullarına göstermişlerdir. Bu bulgular hayvan sahiplerinin hayvanlarının ihtiyaçlarını antropomorfik bir yaklaşımla ele aldığını göstermektedir. Beslenme şartlarının hayvan refahına etkilerine ilişkin algının hayvan sahiplerinin kendi hayvanları ile kurduğu iletişimin şekli ile etkilendiği düşünülmektedir. Çünkü sahiplerin, hayvanları beslendikleri yemin ve suyun özelliğinin hayvanın refahına etki edeceği yönündeki tutarlı algıya rağmen erken yaşta süten kesilmenin hayvanların refahına etkisinin daha az olacağı yönündeki algı arasında çelişki görülmektedir. Anne sütü ile beslenme kedi ve köpek yavrularının gelişimi, büyümesi ve bağışıklık sisteminin gelişimi için çok önemlidir (Pal, 2005). Araştırmada belirlenen bu çelişkinin hayvan sahiplerinin yavru kedi veya köpek büyütme ile ilgili bilgisi veya deneyiminin az veya hiç olmaması ile ilişkili olabileceği düşünülmüştür. Nitekim araştırmada ele alınan pet hayvanlarının yaş ortalaması da yüksektir (Michel, Kathryn ve ark. 2008).

Pet hayvan sahiplerinin hayvanlarını düzenli Veteriner kontrolüne götürmesinin hayvan refahını olumlu etkileyeceğine ilişkin algısının yüksek olduğu ancak bedensel modifikasyonlar veya hayvanların yarış veya dövüş gibi iddialara dahil edilmesine ilişkin algısının düşük bulunduğu görülmektedir. Bu durum pet hayvanı sahiplerinin hayvan sağlığı ve refahı kavramlarının kapsamını daha dar olarak algıladığı göstermektedir. Ayrıca sahiplerin, hayvanların okşanmasını ve hayvanın kendini güvende hissetmesinin yüksek hayvan refahı için önceliklendirmesi hayvan refahını duygu temelinde ele aldıklarını düşündürmektedir. Bununla birlikte araştırmada pet hayvan sahiplerinin hayvan refahını hayvanın ızdırap ve ağrı hissetmemesi ve mutlu olması ile nisbeten daha düşük oranda ilişkilendirdiği belirlenmiştir. Araştırmada hayvan sahiplerinin %64,7'si hayvan refahı kavramını

hayvanlarının doğal koşullarda bulunması ve doğal davranışlarını yapabilmesi ile ilişkilendirmiş, %50,3'ü hayvanın ihtiyaçlarının sağlanması ve stres yaşamaması ile ilişkilendirmiş ve %40,9'u hayvanların ızdırap ve ağrı hissetmemesi ve mutlu olması ile ilişkilendirmiştir.

Hayvan refahı tutum ölçeğinin bilişsel boyutuna en olumlu görüşler hayvanların beslenme şartlarının hayvan refahını etkileyeceği ve hayvanların sağlık şartlarının hayvan refahını etkileyeceği maddelerine verilmiştir. Hayvan sağlığına ilişkin bu yüksek hayvan refahı tutumu sonuçları pet hayvanlarının sağlıklı olması için olumludur. Örneğin, obez köpek sahiplerinin egzersiz ve dengeli beslenmeye normal kilolu köpek sahiplerine göre daha az önem vermiş olmaları muhtemeldir (Rohlf ve ark. 2010, Kienzle ve ark. 1998, Downes ve ark. 2017). Downes ve ark.(2017)'e göre pet hayvanlarının egzersiz ihtiyaçlarına yönelik inanç pet sahipleri arasında farklılıklarını göstermektedir. Örneğin bir kedi ile oynamak kedinin kilo kontrolüne yardımcı olacak etkili bir yöntemdir. Dolayısı ile bir kedi ile oynamanın hem pet hayvanına hem de hayvan sahibine faydaları vardır (Downes ve ark. 2017). Araştırmada hayvan sahipleri en olumsuz görüşleri hayvanların kurban edilmesinin hayvan refahını etkileyeceği, hayvanlara isim vermenin hayvan refahını etkileyeceği ve çiftlik hayvanlarının kesilmesinin hayvan refahını etkileyeceği maddelerine vermiştir. Diğer yandan pet hayvan sahipleri hayvan refahı tutum ölçeğinin duyuşsal boyuna ilişkin en düşük katılımı hayvanların insanların kullanımı için yaratılmış olduğuna göstermiş, en yüksek katılımı ise hayvana şiddet uygulamanın vahşet olduğu maddesine ve hayvanların hissedebilen canlılar olduğu maddesine göstermiştir. Bu sonuçlar pet sahiplerinin hayvan refahını daha duygusal temelde ele aldığını ve daha yüksek empati gösterdiğini vurgulamaktadır.

Hayvan refahı tutum ölçeğinin davranışsal boyutuna ilişkin sonuçlar ise hayvan sahiplerinin sadece pet hayvanlarına değil genel olarak hayvanlara iyi davrandıklarını göstermiştir. Kendi pet hayvanına olduğu gibi diğer hayvanlara veya çiftlik hayvanlarına da daha merhametle yaklaştıklarını söylemek mümkündür. Pet hayvanı sahiplerinin tutumu, hayvanları için sağlayacakları çevrenin iyi yada kötü olmasını etkileyecektir. Sanderson ve ark (2005)'a göre yiyeceklerin lezzeti veya

diyetin tipi gibi nedenler sahiplerin yiyecek algısını etkileyebilir veya hayvanın kilo probleminin çözümü için öncelikle sahibin hayvanının fazla kilolu olduğuna inanması ve onaylaması gerekir Rohlf (2010) ve Gibbs (2008) de benzer bildirimlerde yapmıştır. Mariti ve ark. (2012)'ın bildirdiği gibi, köpek sahiplerinin hayvanların nadiren veya sadece belirli durumlarda stres altında olduğunu düşünmesi, kadınlara göre erkeklerin köpeklerinin daha az stres yaşadığını düşünmesi gibi benzer durumlar rapor edilmiştir.

Mariti ve ark. (2012) hayvan sahiplerinin stres ve hayvan refahı konusundaki farkındalıklarının kilit bir rol oynadığını, hayvanlarda stresin erken aşamalarında doğru şekilde yorumlayabilmesi ve müdahale edebilmesi sonucu bir psikofiziksel homeostaz iyileşmesini kolaylaştıracağına vurgu yapmıştır. Bu şekilde hayvanlarda stresin tespit edilebilmesinin yüksek eğitim seviyesine sahip kişilerde daha başarıyla sağlanabileceğini bildirmiştir. Bu araştırmacılara göre hayvan sahiplerinin stresin belirtisi olarak en sık hayvanlardaki titreme, sızlanma, saldırganlık, aşırı havlama ve nefes nefese kalma gibi davranışları ilişkilendirmektedir. Knight ve ark. (2004) da hayvan zihin gücüne duyulan inancın hayvanlara yönelik tutumu çok etkilediğini, bu inancın insanların hayvanlara yönelik tutumları arasındaki varyasyonun büyük bir kısmını tanımladığını bildirmiştir. Hayvan zihnine olan inanç, hayvan refahı konusundaki kaygı ile de pozitif yönde ilişkili bulunmuştur (Miele ve ark., 1993).

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

Hayvana dayalı refah değerlendirmelerinde pet hayvanlarının iyi besleme, iyi barınma ve iyi sağlık kriterleri yönünden refah düzeylerinin nisbeten yüksek olduğu, ancak hayvanların genellikle kapalı alanlarda tutulduğu ve çeşitli ölçülerde sınırlandırıldığı ve bu durumun da hayvanların doğal davranışlarını sergileyebilmesini sınırlandırıldığı görülmüştür.

Bu araştırma Türkiye’de kedi ve köpeklerin refahına ilişkin ilk survey niteliği taşımakta olup, pet hayvanı olarak kedi ve köpeklerin refahına ilişkin önemli sonuçlar ortaya koymuş, ayrıca pet sahiplerinin hayvan refahı algı ve tutumuna ilişkin geniş bir veri seti ortaya koymuştur.

Kedi ve köpek sahiplerinin çok küçük bir bölümünün petshop veya çiftlik gibi ticari kaynaklardan hayvan edindiği ancak hayvan sahiplerinin büyük bölümünün tanıdıkları kişilerden, barınaktan veya sokaktan hayvan edindikleri görülmüştür.

Araştırmada kedi ve köpek sahiplerinin sosyo demografik özelliklerine göre eğitim seviyesinin yüksek olduğu görülmüştür. Hayvan refahı algı ve tutumunun cinsiyet, eğitim seviyesi, gelir düzeyi ve barınak tipi gibi faktörlerden etkilendiği belirlenmiştir.

Pet hayvan sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algıları önemli ölçüde yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte kedi ve köpeklerde yavru bakımı, hayvan davranışlarının ve duygularının hayvan refahına etkileri konusunda sahip oldukları farkındalıklarının kısmen düşük olduğu belirlenmiştir.

Pet sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumunun genellikle yüksek olduğu bu durumun kedi ve köpek gibi pet hayvanlarının refahının artırılabilmesi için potansiyel fırsatlar taşıdığı görülmüştür. Ayrıca pet sahiplerinin “ tek sağlık tek

refah” konsepti ile sokak hayvanları sorununun çözümlü için geliştirilecek stratejilere etkili ve faydalı bir paydaş olarak katılabileceği görölmüştür.

Pet hayvanı sahibinin hayvan refahını ve hayvan davranışlarını yorumlama ve takip etme yeterliliklerinin artırılabilmesi için eğitimlerden yararlanabileceği kanaatine varılmıştır.

6. ÖZET

Pet Hayvanı Sahiplerinin Hayvan Refahına İlişkin Algı ve Tutumu Üzerine Bir Araştırma

Pet hayvanlarında refahın yükseltilmesi için hayvan sahipleri kilit bir rol üstlenmişlerdir. Bu nedenle hayvan sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumunun analizi ile elde edilecek bilgiler pet hayvanlarında refahın artırılması için için çok önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı, pet hayvanlarında refahın artırılması ve sokak hayvanı popülasyonunun kontrolü için geliştirilecek stratejiler için kullanılmak üzere temel veriler elde edilmesi ile pet sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumlarının analiz edilmesidir. Refah değerlendirmesi yapılan kedi ve köpeklerin en fazla barınaktan ve tanıdık kişilerden edinildiği belirlenmiştir. Araştırmada, iyi besleme, iyi barınma ve iyi sağlık kriterleri yönünden kedi ve köpeklerin refah düzeylerinin iyi olmasına rağmen barınma alanlarında hayvanların önemli ölçüde kısıtlandığı görülmüştür.

Araştırmaya katılan pet sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algılarının yüksek olduğu görülmüştür. Genel olarak, pet hayvan sahiplerinin eğitim düzeyinin yüksek olduğu ve yaş ortalamasının da düşük olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre pet sahiplerinin demografik özellikleri ile hayvan refahı algı ve tutumu önemli düzeyde ilişkili bulunmuştur. Bununla birlikte pet sahiplerinin yavru kedi ve köpek bakımı ile hayvan davranışlarının ve duygularının hayvan refahına etkileri konusunda kısmen daha düşük farkındalığa sahip olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar pet hayvanı sahiplerinin yüksek hayvan refahı algısı ile “Tek sağlık tek refah” stratejisinin uygulanmasına katkı yapabileceğini göstermiştir. Ayrıca pet hayvanlarının refahının artırılması için pet sahiplerinin hayvan davranışları, hayvan duyguları ve hayvan refahı arasındaki ilişkiyi daha iyi anlaması gerektiği görülmektedir. Bu kapsamda, eğitim ve farkındalık faaliyetlerine de ihtiyaç bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Pet hayvan sahibi, Algı, Tutum, Refahın değerlendirilmesi, Köpek, Kedi, Pet Hayvanı

7. SUMMARY

A Research on Pet Owners' Perception and Attitude Toward Animal Welfare

Animal owners have played a key role for increasing animal welfare of companion animals. Therefore the information to be obtained by analyzing the perception and attitude of pet animal owners with regard to animal welfare is very important for increasing the welfare of pet animals. The aim of this research to obtain basic data and analyze pet owners' perceptions and attitudes towards animal welfare for strategies to improve welfare and control of animal populations. In the research, it was determined that cats and dogs whose welfare was evaluated were mostly obtained from shelter and familiar people. Although the welfare of cats and dogs is good in terms of good feeding, good housing and good health criteria, it is observed that animals are significantly restricted in housing areas.

It was observed that the pet owners who participated in the research had a high perception of animal welfare. Generally, it was observed that the level of education of pet owners was high and the average age was low. According to the results, the demographic characteristics of pet owners and animal welfare perception and attitude were found to be significantly related. However, it was found that pet owners were partially less aware of the effects of animal behavior and emotions on animal welfare through the care of kittens and puppies. These results showed that pet animal owners can contribute to the implementation of the "One health one welfare" strategy with a high perception of animal welfare. In addition, it is seen that pet owners should better understand the relationship between animal behavior, animal emotions and animal welfare in order to increase the welfare of pet animals. In this context, training and awareness activities are also needed

Keywords: Pet owner, Perception, Attitude, Welfare assessment, Dog, Cat, Pet animal

8.KAYNAKLAR

ANONİM (2004) Hayvanları Koruma Kanunu. Resmi Gazete No: 25509, 24 Haziran 2004.

ANONİM (2010) 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda Ve Yem Kanunu. Resmi Gazete No:27610, 13 Haziran 2010.

ANONİM (2017)Türkiye’de çocuklar en çok köpek, kedi ve at beslemek istiyor.Turner. (<http://www.turner.com/node/21510/pdf>, Erişim:07.02.2019).

ANONİM (2018) Kedi, Köpek ve Gelinciklerin Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altına Alınmasına Dair 26.02.2018 tarih ve 30344 sayılı Yönetmelik.

ANONİM (2019) Pet hayvanı sektörü (<https://www.dunya.com/sirketler/2-milyar-dolarlik-pazarda-hektas-hamlesi-haberi-413047>, Erişim:21.03.2019).

BARNARD, S., PEDERNERA, C., VELARDE, A., DALLA VILLA P. (2014) Welfare Assessment Protocol for Shelter Dogs (SHELTER QUALITY Protocol). © Istituto Zooprofilattico Sperimentale dell’Abruzzo e del Molise “G. Caporale”, The research project IZS AM 05/10 RC , 2014, ISBN 9788890869167,Italy.

BERGMULLER R., TABORSKY M. (2010) Animal personality due to social niche specialisation. Trends Ecol. Evol. 25:504–511.

BLOKHUIS H.J, VEISSIER I., MIELE M., JONES B. (2010) The Welfare Quality† Project and beyond: Saguarding farm animal well-being. Ac feta Agriculturae Scand Section A, 60:129-140.

BLOKHUIS HJ: WELFARE QUALITY® (2007) Context, progress and aims. In Assuring animal welfare: from societal concerns to implementation, Second Welfare Quality stakeholder conference, 3–4 May 2007. Edited by Veissier I, Forkman B, Jones B. Berlin, Germany; 2007:9-12.

- BOISSY, A., MANTEUFFEL, G., JENSEN, M. B., MOE, R. O., SPRUIJT, B., KEELING, L. J., WINCKLER, C. (2007) Assessment of positive emotions in animals to improve their welfare. *Physiology and Behavior* 92: 375–397.
- BOWD, A. D., BOWD, A. C. (1989) Attitudes toward the treatment of animals: A study of Christian groups in Australia. *Anthrozoös*, 3(1), 20-24.
- BOZKURT Z, SARIAL KUBİLAY, G.S. (2019) Tek Sağlık-Tek Refah: Başlıca Paydaş Olarak Pet Hayvan Sahiplerinin Rolü. 4. Uluslararası Anadolu Tarım, Gıda, Çevre ve Biyoloji Kongresi- 20-22 Nisan 2019 ,Afyonkarahisar.
- BRAASTAD, B. O., BAKKEN, M. (2002) Behaviour of dogs and cats. In *The ethology of domestic animals* (pp. 173-192). CABI Publishing, Wallingford, UK.
- BROIDA, J., TINGLEY, L., KIMBALL, R. AND MIELE, J. (1993) Personality differences between Pro- and Anti-vivisectionists. *Society & Animals* 1(2): 129–144.
- BROOM, D. M., FRASER, A. F. (2015) *Domestic animal behaviour and welfare*. CABI.
- COHEN, D., STRAYER, J. (1996) Empathy in conduct-disordered and comparison youth. *Developmental Psychology* 32(6): 988–998.
- COLEMAN, G. (2007) Public perceptions of animal pain and animal welfare. *Proceedings of the Australian Animal Welfare Strategy Science Summit on Pain and Pain Management*, 27(1), 8.
- COLLIARD L, ANCEL J, BENET J, PARAGON B, BLANCHARD G. (2006) Risk factors for obesity in dogs in France. *J Nutr.* 136:1951–4.
- COURCIER E, THOMSON R, MELLOR D, YAM P. (2010) An epidemiological study of environmental factors associated with canine obesity. *J Small Anim Pract.* 51:362–7.
- CROWELL-DAVIS, S. L. (2008) Motivation for pet ownership and its relevance to behavior problems. *Compendium*.

- CROWELL-DAVIS, S.L., CURTIS, T.M., KNOWLES, R.J., (2004) Social organization in the cat: a modern understanding. *J. Feline Med. Surg.* 6, 19–28.
- DESFORGES, E. J., MOESTA, A., FARNWORTH, M. J. (2016) Effect of a shelf-furnished screen on space utilisation and social behaviour of indoor group-housed cats (*Felis silvestris catus*). *Applied Animal Behaviour Science*, 178, 60-68.
- DONOHUE, K. M. (2005) Pet loss: Implications for social work practice. *Social Work* 50: 187–190.
- DOWNES, M. J., DEVITT, C., DOWNES, M. T., MORE, S. J. (2017) Understanding the context for pet cat and dog feeding and exercising behaviour among pet owners in Ireland: a qualitative study. *Irish veterinary journal*, 70(1), 29.
- DUNCAN I.J.H., FRASER D (1997) Understanding animal welfare. *Acta Veterinaria Scandinavica*, 50(1), S1.
- EISENBERG, N., STRAYER, J. (1987) Critical issues in the study of empathy. In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.), *Cambridge studies in social and emotional development. Empathy and its development* (pp. 3-13). New York, NY, US: Cambridge University Press.
- ELLIS, S.L.H., (2009). Environmental enrichment Practical strategies for improving feline welfare. *J. Feline Med. Surg.* 11, 901–912.
- EUROPEAN DOG&CAT ALLIANCE (2019). The welfare of dogs and cats involved in commercial practices:a review of the legislation across EU countries. <https://www.ispca.ie/uploads/Welfare-EU-dogs-cats.pdf>, Erişim: 02.01.2019).
- GALVIN, S., HERZOG, H. (1992) Ethical ideology, animal activism and attitudes towards the treatment of animals. *Ethics and Behavior* 2: 141–149.
- GERMAN A.(2006) The growing problem of obesity in dogs and cats. *J Nutr.* 136:1940–1946.
- GIBBS O (2008). The growing problem of canine obesity: approaching the owner. *Ir Vet J.* 61:334–6.

GOSLING S.D., JOHN O.P.(1999) Personality Dimensions in Nonhuman Animals: A Cross-Species Review. *Curr. Dir. Psychol. Sci.*, 8:69–75.

HALL, M. J. M., NG, A. M., URSANO, R. J. M., HOLLOWAY, H. M., FULLERTON, C. P., CASPER, J. D. (2004) Psychological impact of the animal–human bond in disaster preparedness and response. *Journal of Psychiatric Practice* 10: 368–374.

HILLS, A. M. (1993) The motivational bases of attitudes toward animals. *Society & Animals* 1: 111–128.

HIRSCHMAN E. (1994) Consumers and their animal companions. *J Consum Res* 1994; 20:616-632.

HUNTHAUSEN W,ACKERMAN L. (1997) Canine aggression. In;*Handbook of behaviour problems of the dog and cat*. Oxford, UK: Butterworth-Heinmann,129-150.

HUTTON J.S. (1983) Animal abuse as a diagnostic approach in social work. In *New perspectives on our lives with companion animals* (A.H. Katcher & A.M. Beck, eds). University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 444-447.

KELLERT, S. R. (1988). Human–animal interactions: A review of American attitudes toward wild and domestic animals in the 20th century. In *Animals and People Sharing the World*, 137–175, ed. A. N. Rowan. Hanover, NH: University Press of New England.

KILIÇ İ., BOZKURT Z. (2014) Bilişsel, Duyuşsal Ve Davranışsal Boyutta Hayvan Refahı utum Ölçeği İle Hayvan Refahını Etkileyen Faktörlere İlişki n Algı Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Hayvan Haklarına Yönelik Katılımcı Görüşlerinin Belirlenmesi. Proje Kesin Sonuç Raporu. Afyon Kocatepe Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (PROJE NO:12.VF.02).

KIENZLE E., BERGLER R., MANDERNACH A.(1998) A comparison of the feeding behaviour and the human-animal relationship in owners of normal and obese dogs. *J Nutr.*, 128:2779–82.

- KIENZLE, E., BERGLER, R. (2006) Human-animal relationship of owners of normal and overweight cats. *J Nutr.* 136:1947–50.
- KIMBALL, R. (1989) Liberal/Conservative voting records compared to interest in animal protection bills. *PsyETA Bulletin* 9: 7–9.
- KNGHT, S., VRIJ, A., CHERRYMAN, J., NUNKOOSING, K. (2004) Attitudes towards animal use and belief in animal mind. *Anthrozoös*, 17(1): 43-62.
- KNIGHT, S., VRIJI, A., BARD, K., BRANDON, D. (2010) Human rights, animals wrongs? Exploring attitudes toward animal use and possibilities for change. *Society & Animals* 18: 251–271.
- KRUSE, C. R. (1999) Gender, views of nature and support for animal rights. *Society & Animals*: 179–198.
- KURDEK, L. A. (2009) Pet dogs as attachment figures for adult owners. *American Psychological Association* 23: 439–446.
- KUSHNER, R., BLATNER D., JEWELL D., RUDLOFF K. (2006) The PPET study: people and pets exercising together. *Obesity (silver spring)*. 2006;14:1762–70.
- LAFLAMME, D.(2012) Companion animals symposium: obesity in dogs and cats: what is wrong with being fat? *J Anim Sci.*, 90:1653–62.
- LANDSBERG G., HUNT HAUSEN W., ACKERMAN L. (1997) Canine Aggression . In: handbook of behaviour problems of the dog and cat. Oxford , UK: Butterworth Heineman, 129-150.
- LUND E., ARMSTRONG P., KIRK C., KLAUSNER J. (2005) Prevalence and risk factors for obesity in adult cats from private US veterinary practices. *Int J Appl Res Vet M.*3:88–96.
- MARITI, C., GAZZANO, A., MOORE, J. L., BARAGLI, P., CHELLI, L., SIGHIERI, C. (2012) Perception of dogs' stress by their owners. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*, 7(4): 213-219.

MARITI, C., PAPI, F., MENGOLI, M., MORETTI, G., MARTELLI, F. GAZZANO, A. (2011) Improvement in children's humaneness towards nonhuman animals through a project of anthrozoology. *Clinical Applications and Research* 6: 12–20.

MARTENS, P., ENDERS-SLEGERS, M. J., WALKER, J. K. (2016) The emotional lives of companion animals: Attachment and subjective claims by owners of cats and dogs. *Anthrozoös*, 29(1): 3-88.

MATHEWS, S., HERZOG, H. (1997) Personality and attitudes towards the treatment of animals. *Society & Animals* 5(2): 57–63.

MENCHETTI, L., CALIPARI, S., GUELFY, G., CATANZARO, A., DIVERIO, S. (2018) My Dog Is Not My Cat: Owner Perception of the Personalities of Dogs and Cats Living in the Same Household.

MEROLA, I., PRATO-PREVIDE, E., MARCHALL-PESCINI, S. (2012) Social referencing in dog–owner dyads? *Animal Cognition* 15: 175–185.

MICHEL, KATHRYN E., WILLOUGHBY, KRISTINA N., ABOOD, SARAH K., FASCETTI, ANDREA J., FLEEMAN, LINDA M., FREEMAN, LISA M., LAFLAMME, DOROTHY P., BAUER, CASSONDRA, KEMP, BRONA L.E., VAN DOREN, JANINE R. (2008) Attitudes of pet owners toward pet foods and feeding management of cats and dogs. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 233(11), 1699-1703.

MIELE, J., TINGLEY, L., KIMBALL, R., BROIDA, J. (1993) Personality differences between pro-and antivivisectionists. *Society & Animals*, 1(2):129-144.

MORRIS, P., KNIGHT, S., LESLEY, S. (2012) Belief in animal mind: does familiarity with animals influence beliefs about animal emotions?. *Society & Animals*, 20(3): 211-224.

O'FARRELL, V. (1987) Owner attitudes and dog behaviour problems. *J. Small Amin. Pract.*, 28:1037-1045.

O'FARRELL, V. (1990) Behavioural problems in companion animals, in *Managing The Behaviour of Animals*, chapter: 8, Chapman and Hall, first ed. London.

ODENDAAL J.S.J., MEINTJES R.A. (2003) Neurophysiological correlates of affiliative behaviour between humans and dogs. *Vet. J.*, 165 (3): 296-301.

ODENDAAL J.S.J. (1988) Die veearts en diereregte (the veterinarian and animal rights). *J. S. Afr. vet. Assoc.*, 59 (2), 87-97.

ODENDAAL J.S.J. (1994) Demographics of companion animals in South Africa. *J. S. Afr. vet. Assoc.*, 65 (2): 67-72.

ODENDAAL, J.S.J. (2005) Science-based assessment of animal welfare: companion animals. *Revue Scientifique Et Technique-Office International Des Epizooties*, 24(2): 493.

OVERALL, K.L. (1994) Understanding the interaction between feline aggression and elimination disorders. In: *Proceedings of the North American Veterinary Conference*.

PAL, S. K. (2005) Parental care in free-ranging dogs, *Canis familiaris*. *Applied Animal Behaviour Science*, 90(1): 31-47.

PANKSEPP, J. (2011) The basic emotional circuits of mammalian brains: Do animals have affective lives? *Neuroscience & Biobehavioral Reviews* 35: 1,791–1,804.

PAUL, E. S., SERPELL, J. A. (1993) Childhood pet keeping and humane attitudes in young adulthood. *Animal Welfare* 2(4): 321–337.

PHILLIPS, C. J. C., IZMIRLY, S., ALDAWOOD, S. J., ALONSO, M., CHOE, B. I., HANLON, A., HANDZISKA, A., ILLMAN, G., KEELING, L., KENNEDY, M., LEE, G. H., LUND, V., MEJDELL, C., PELAGIC, V. AND REHN, T. (2011) An international comparison of female and male students' attitudes to the use of animals. *Animals* 1: 7–26.

RIZOLATTI, G., FOGASSI, L., GALLESE, V. (2001) Neurophysiological mechanisms underlying the understanding and imitation of action. *Nature Review Neuroscience* 2: 661–670.

ROBERTSON I (2003) The association of exercise, diet and other factors with owner-perceived obesity in privately owned dogs from metropolitan Perth, WA. *Prev Vet Med.*, 58:75–83.

ROCHLITZ, I. (2005) A review of the housing requirements of domestic cats (*Felis silvestris catus*) kept in the home. *Applied Animal Behaviour Science*, 93(1-2), 97-109.

ROLLIN B.E. (2003) Dogmatism and catechisms: ethics and companion animals. The 5th Annual Humane Education Seminar: companion animals, ethics and the law, 26th April, University of Illinois at Urbana-Champaign. Website: www.ansci.uiuc.edu.htm (accessed on 25 October 2004).

ROUDEBUSH P, SCHOENHERR W, DELANEY S. (2008) An evidence-based review of the use of therapeutic foods, owner education, exercise, and drugs for the management of obese and overweight pets. *J Am Vet Med Assoc.*, 233:717–16.

SANDERSON S., FINCO D., POGRELIS A., STACY L., UNGER C. (2005) Owner impressions of three premium diets fed to healthy adult dogs. *J Am Vet Med Assoc.* 227:1931–6.

SCOTT P. (2004) What are companion animals? The Companion Animal Welfare Council. Website: www.awselva.co.uk/cawc.pdf (accessed on 15 July 2005).

SELBY, L. RHOADES, A., JOHN D. (1981) Attitudes of the public towards dogs and cats as companion animals. *Journal of Small Animal Practice*, 22.3: 129-137.

SERPELL, J. (1996) *In the Company of Animals: A Study of Human–Animal Relationships*. Cambridge: Cambridge University Press.

SIMPSON, BS, SIMPSON, DM. (1996) Behavioral pharmacotherapy. In; Borchelt P, Voith v, eds. *Readings in companion animal behavior*. Trenton, NJ; Veterinary Learning Systems, 100-115.

SLATER, M. R., WEISS, E., LORD, L. K. (2012) Current use of and attitudes towards identification in cats and dogs in veterinary clinics in Oklahoma City, USA. *Animal Welfare-The UFAW Journal*, 21(1): 51.

ŠPINKA, M. (2012) Social dimension of emotions and its implication for animal welfare. *Applied Animal Behaviour Science* 138: 170–181.

STAMPS J., GROOTHUIS T.G.G. (2010) The development of animal personality: Relevance, concepts and perspectives. *Biol. Rev.* 85:301–325.

TAYLOR, N., SIGNAL, T.D (2005) Empathy and attitudes to animals. *Anthrozoös*, 18(1), 18-27.

URAL, A., KILIÇ, İ. (2013) Bilimsel Araştırma Süresi ve SPSS ile Veri Analizi. Detay Yayıncılık, Ankara.

WANG, D. D., ZHAI, W., YANG, H., FAN, R., CAO, X., ZHONG, L., WANG, L. (2013) The genomics of selection in dogs and the parallel evolution between dogs and humans. *Nature Communications* 4: 1860.

WELFARE QUALITY (2009) Welfare Quality assessment protocol for pigs (sows and piglets, growing and finishing pigs). Welfare Quality Consortium, Leystad, Netherlands. Welfare. eds. Appleby M.C., B.O. Hughes, CAB International: Oxon, 19-31.

WEMELSFELDER, F. (1997) Life in captivity: its lack of opportunities for variable behaviour. *Applied Animal Behaviour Science* 54: 67–70.